

**ĐẠI HỌC QUỐC GIA TP. HỒ CHÍ MINH
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN**

-----o0o-----

QUÁCH ĐỨC TÀI

**BIẾN ĐỔI VĂN HÓA CỦA NGƯỜI HOA Ở
TỈNH BÌNH DƯƠNG**

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ DÂN TỘC HỌC

Ngành: Dân tộc học

Mã số: 9310310

THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH - 2025

Công trình được hoàn thành tại:
Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn
- Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh

Người hướng dẫn khoa học: 1. PGS.TS. Nguyễn Văn Tiệp
2. TS. Đặng Hoàng Lan

Phản biện độc lập:

1.....

2.....

Phản biện:

1.....

2.....

3.....

Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng đánh giá luận án cấp trường

Họp tại: Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn - Đại học Quốc gia
Thành phố Hồ Chí Minh

Vào lúc giờ..... ngày tháng năm

Có thể tìm hiểu luận án tại thư viện:

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Ở Việt Nam, đặc biệt là khu vực Nam Bộ, có một lượng lớn người Hoa sinh sống, chiếm một phần quan trọng trong cơ cấu dân số và văn hóa của khu vực này. Sài Gòn – Chợ Lớn là nơi tập trung đông nhất người Hoa, chiếm 50% tổng số người Hoa trên toàn quốc và 60% người Hoa ở miền Nam. Điều này tạo ra cả cơ hội lẫn thách thức đối với an ninh, phát triển và hội nhập của khu vực.

Trong tiến trình phát triển lịch sử của Việt Nam, đặc điểm địa lý và các điều kiện chính trị, xã hội của khu vực và quốc tế đã tạo ra một môi trường lý tưởng cho sự đan xen và giao thoa giữa các nền văn hóa và tộc người. Một trong những yếu tố nổi bật là sự hiện diện và ảnh hưởng của người Hoa.

Theo thống kê của Tổng điều tra dân số và nhà ở năm 2019, cả nước có 749.466 người Hoa. Trong số đó, Bình Dương có 17.993 người (9.823 nam và 8.170 nữ), khu vực thành thị có 13.662 người và khu vực nông thôn có 4.331 người. Tuy chỉ chiếm tỷ lệ chưa tới 1% so với dân số địa phương, nhưng người Hoa ở Bình Dương là thành phần dân tộc, dân cư có bề dày lịch sử, văn hóa và vị trí kinh tế, xã hội quan trọng.

Các nhóm cộng đồng người Hoa ở Bình Dương có quá trình hình thành và phát triển lâu đời, trải qua nhiều thời kỳ lịch sử và luôn đóng góp quan trọng trong mọi khía cạnh của đời sống xã hội. Từ những ngày đầu tiên đến định cư ở Bình Dương, người Hoa đã cùng với người Việt sát cánh chung vai lao động xây dựng quê hương. Chính vì vậy, họ đã trở thành thành phần quan trọng cấu thành cộng đồng dân tộc và dân cư Bình Dương, không chỉ trong lịch sử mà còn ở hiện tại và tương lai.

Bình Dương đang trên đà phát triển nhanh, hướng đến trở thành một đô thị công nghiệp quan trọng của cả nước ở miền Đông Nam Bộ. Quá trình này đòi hỏi huy động mọi nguồn lực xã hội, đặc biệt là các nguồn lực tại chỗ. Người Hoa ở Bình Dương là một nguồn lực có tiềm năng quan trọng, đã được chứng minh qua lịch sử và hiện tại. Vì vậy, việc nghiên cứu về người Hoa ở Bình Dương dưới góc độ văn hóa là nội dung không chỉ có ý nghĩa khoa học và thực tiễn cao mà còn ý nghĩa về chính trị và kinh tế trong việc khơi dậy và trân trọng sử dụng hiệu quả các nguồn lực xã hội.

Dưới tác động của quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa dẫn đến sự chuyển đổi kinh tế - xã hội và sự phát triển nhanh về kinh tế của Bình Dương đã góp phần làm biến đổi văn hóa và xã hội của các cộng đồng dân tộc đang sinh sống tại tỉnh, đặc biệt là cộng đồng người Hoa. Quá trình này thể hiện rõ nét qua nhiều khía cạnh của đời sống kinh tế và văn hóa người Hoa, từ lối sống hàng ngày đến các phong tục, tập quán truyền thống. Những thay đổi này được thúc đẩy mạnh mẽ bởi sự xuất hiện và phát triển của các khu công nghiệp trong vùng.

Trong bối cảnh hiện nay, việc nghiên cứu thực trạng biến đổi văn hóa của cộng đồng người Hoa tại Bình Dương không chỉ giúp nhận diện tình hình biến đổi văn hóa của các tộc người thiểu số ở nước ta, mà còn đóng góp quan trọng vào việc xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Sự chuyển đổi mạnh mẽ về kinh tế, chính trị, xã hội và văn hóa của đất nước đòi hỏi có những nghiên cứu chi tiết và chính xác để đưa ra các luận cứ khoa học phục vụ cho việc hoạch định chính sách văn hóa ở trung ương và các tỉnh. Đề tài nghiên cứu khoa học mang tên *“Biến đổi văn hóa của người Hoa ở tỉnh Bình Dương”* sẽ nghiên cứu toàn diện về người Hoa ở Bình Dương, cả lịch sử và hiện tại trên các mặt của đời sống văn hóa và sự biến đổi của nó trong tiến trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Đó chính là lý do tác giả chọn đề tài này làm luận án tiến sĩ ngành Dân tộc học.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

2.1. Nhóm công trình nghiên cứu liên quan đến cơ sở lý luận

- ❖ Những công trình nghiên cứu liên quan đến khái niệm “Văn hóa”
- ❖ Những công trình nghiên cứu liên quan đến khái niệm “Biến đổi văn hóa”
- ❖ Những công trình nghiên cứu liên quan đến khái niệm “người Hoa”
- ❖ Những công trình nghiên cứu liên quan đến các lý thuyết nghiên cứu

2.2. Nhóm công trình nghiên cứu về người Hoa ở Việt Nam và Nam Bộ

2.3. Nhóm công trình nghiên cứu về người Hoa ở Bình Dương

2.4. Nhóm công trình nghiên cứu về chính sách và việc thực thi chính sách đối với người Hoa

2.5 Nhóm công trình nghiên cứu về biến đổi văn hóa, biến đổi xã hội ở Việt Nam trong bối cảnh hiện đại hóa

3. Mục tiêu nghiên cứu

❖ Mục tiêu tổng quát

Trình bày thực trạng và sự biến đổi văn hóa người Hoa ở Bình Dương thời kỳ Đổi mới từ năm 1986 đến nay dưới tác động của công nghiệp hóa, hiện đại hóa, đô thị hóa và chỉ ra các xu hướng biến đổi văn hóa trong mối quan hệ với các yếu tố tác động đến sự biến đổi.

❖ Mục tiêu cụ thể

- Trình bày thực trạng biến đổi văn hóa vật chất, văn hóa tinh thần và văn hóa xã hội của người Hoa ở Bình Dương thời kỳ Đổi mới từ năm 1986 đến nay;
- Trình bày sự tác động của hiện đại hóa, công nghiệp hóa và đô thị hóa như là những yếu tố tác động đến sự biến đổi văn hóa người Hoa Bình Dương và chỉ ra xu hướng biến đổi văn hóa hiện tại và tương lai;
- Từ nhận diện động thái biến đổi văn hóa khuyến nghị một số giải pháp và chính sách nhằm bảo tồn giá trị và bản sắc, phát triển văn hóa người Hoa trong bối cảnh hiện nay.

4. Đối tượng, khách thể và phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng và khách thể nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của đề tài này là sự biến đổi một số thành tố văn hóa cơ bản như: văn hóa vật chất; văn hóa tinh thần và văn hóa xã hội.

Khách thể nghiên cứu của đề tài này là cộng đồng người Hoa ở tỉnh Bình Dương bao gồm những thế hệ con cháu của những người Hoa đã di cư sang sinh sống ở Bình Dương từ năm 1840 đến nay. Cộng đồng người Hoa được đề cập đến trong luận án là người Hoa trong cộng đồng 54 dân tộc Việt Nam.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

- Về không gian: chủ yếu tập trung khảo sát, tìm hiểu, nghiên cứu sự BĐVH của cộng đồng người Hoa đang sinh sống trên địa bàn tỉnh Bình Dương, theo đó chúng tôi tập trung nghiên cứu tại các địa bàn mà người Hoa Bình Dương sớm thiết lập các thiết chế kinh tế, văn hóa, xã hội phục vụ sự ổn định và phát triển cuộc sống, luôn cố gắng giữ gìn bản sắc văn hóa truyền thống tốt đẹp của nhóm cộng đồng mình trong tiến trình hòa nhập và phát triển cuộc sống với cư dân địa phương.
- Về thời gian: chủ yếu tập trung vào giai đoạn từ năm 1986 đến nay, vì mốc thời gian này thể hiện rõ nét sự BĐVH của người Hoa ở Bình Dương.

5. Câu hỏi và giả thuyết nghiên cứu

5.1. Câu hỏi nghiên cứu

- Văn hóa truyền thống của người Hoa ở Bình Dương đã và đang biến đổi như thế nào trong bối cảnh phát triển kinh tế - xã hội và hội nhập quốc tế như hiện nay?
- Các yếu tố tác động đến sự biến đổi văn hóa truyền thống của người Hoa ở Bình Dương là gì?
- Động thái văn hóa truyền thống của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương đang biến đổi theo xu hướng nào?

5.1. Giả thuyết nghiên cứu

- Dưới tác động của công nghiệp hóa, hiện đại hóa và đô thị hóa trong bối cảnh phát triển kinh tế - xã hội ở Bình Dương, VH truyền thống của người Hoa ở Bình Dương đã và đang có sự biến đổi khá mạnh mẽ. Các thành tố VH có mức độ biến đổi khác nhau, các thành tố VHVC thay đổi nhanh và triệt để hơn các thành tố VHTT.
- Có nhiều yếu tố tác động đến sự BĐVH người Hoa ở Bình Dương bao gồm: công nghiệp hóa, hiện đại hóa; sự phát triển kinh tế - xã hội địa phương và hội nhập quốc tế; sự giao lưu và hòa nhập văn hóa; tư tưởng và chính sách phát triển kinh tế - xã hội và chính sách dân tộc của Đảng và Nhà nước.
- Xu hướng biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương là một quá trình đa chiều, kết hợp giữa việc bảo tồn và phát huy các giá trị và bản sắc truyền thống với việc tiếp nhận và hòa nhập các yếu tố văn hóa hiện đại cũng như tiếp nhận những yếu tố mới để thích ứng với cuộc sống của người Hoa đương đại.

6. Đóng góp mới của luận án

- Luận án cung cấp những thông tin khoa học mới và những nhận xét khoa học mang tính mới về biến đổi văn hóa của người Hoa Bình Dương dưới tác động của công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất

nước. Kết quả nghiên cứu luận giải rõ hơn các lý thuyết nghiên cứu được vận dụng.

- Luận án không nghiên cứu văn hóa dưới trạng thái tĩnh của văn hóa truyền thống mà tiếp cận nghiên cứu văn hóa trong động thái (trạng thái biến đổi), từ đó giải thích các xu hướng biến đổi khác nhau của các thành tố văn hóa trong việc kiến tạo và tái cấu trúc văn hóa truyền thống trong bối cảnh đương đại.

- Mặc dù văn hóa truyền thống chịu sự biến đổi nhưng nó vẫn là chất keo có kết cộng đồng người Hoa trong bối cảnh sống trong môi trường ngoại tộc, chung sống với các dân tộc khác.

7. Phương pháp nghiên cứu

Để đạt được mục tiêu nghiên cứu đề ra, nghiên cứu áp dụng cách tiếp cận nghiên cứu trường hợp. Luận án sử dụng kết hợp hai phương pháp nghiên cứu định tính và định lượng để thu thập các tư liệu, tài liệu, số liệu... Việc kết hợp hai phương pháp này một mặt giúp cho nghiên cứu có đánh giá khách quan hơn cảm nhận, trải nghiệm của chủ thể văn hóa (người dân) về sự BĐVH.

7.1. Phương pháp nghiên cứu định lượng

7.2. Phương pháp nghiên cứu định tính

- Phương pháp quan sát – tham dự
- Phương pháp phỏng vấn
- Phương pháp so sánh đối chiếu
- Phương pháp nghiên cứu lịch sử

8. Bố cục nội dung luận án

Ngoài các phần Mở đầu, Kết luận, Danh mục tài liệu tham khảo, Phụ lục đính kèm, nội dung luận án được chia thành 5 chương. Cụ thể như sau:

- Chương 1: Cơ sở lý luận và thực tiễn
- Chương 2: Văn hóa vật chất của người Hoa ở Bình Dương: Truyền thống và biến đổi
- Chương 3: Văn hóa tinh thần của người Hoa ở Bình Dương: Truyền thống và biến đổi
- Chương 4: Văn hóa xã hội của người Hoa ở Bình Dương: Truyền thống và biến đổi
- Chương 5: Các yếu tố tác động, phương thức và xu hướng biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương trong bối cảnh hiện nay

CHƯƠNG 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN

1.1. Cơ sở lý luận

1.1.1. Các khái niệm cơ bản liên quan đến đề tài

Nhằm xác lập tiền đề lý luận nghiên cứu đề tài của luận án, tác giả lần lượt thao tác các khái niệm chính yếu liên quan đến đề tài:

1.1.1.1. Văn hóa

Các nhà Dân tộc học, Nhân học ở Việt Nam chưa đưa ra định nghĩa văn hóa riêng biệt mà luôn định nghĩa văn hóa gắn với tộc người. Tiêu biểu cho trường phái này có các tác giả Đặng Nghiêm Vạn, Ngô Văn Lệ và Nguyễn Văn Tiệp với định nghĩa về văn hóa tộc người như sau: “Văn hóa tộc người được hiểu là bao gồm tổng thể các yếu tố về văn hóa vật chất, văn hóa tinh thần, giúp cho việc phân biệt tộc người này với tộc người khác. Chính văn hóa tộc người là nền tảng nảy sinh và phát triển ý thức tự giác tộc người” (Khoa Nhân học, 2023, tr.209).

Có thể thấy, định nghĩa về văn hóa hiện nay rất đa dạng nhưng định nghĩa văn hóa của Edward B. Tylor và định nghĩa văn hóa của UNESCO định các nhà khoa học sử dụng phổ biến nhất hiện nay. Trong nghiên cứu này, khái niệm văn hóa được tác giả sử dụng là văn hóa tộc người của các tác giả Đặng Nghiêm Vạn, Ngô Văn Lệ và Nguyễn Văn Tiệp.

❖ Phân loại văn hóa

E.S. Makarian (1983), nhà Dân tộc học người Armenia (thuộc Liên Xô cũ) phân chia văn hóa thành hai bộ phận: Bộ phận thứ nhất gồm văn hóa sản xuất ban đầu và văn hóa bảo đảm đời sống; Bộ phận thứ hai gồm văn hóa định chuẩn xã hội và văn hóa nhân văn. Giữa hai bộ phận và các thành tố trong hai bộ phận ấy đều có mối quan hệ hỗ tương tác động qua lại lẫn nhau, không thể phân chia rạch ròi (Khoa Nhân học, 2023, tr.211). Cách phân loại này được một số nhà Văn hóa học tiếp cận ở Việt Nam.

Đối với nhà Dân tộc học Việt Nam, tiêu biểu có các nhóm tác giả Đặng Nghiêm Vạn, Ngô Văn Lệ và Nguyễn Văn Tiệp tiếp thu và chịu ảnh hưởng quan điểm của các nhà Dân tộc học Xô Viết đã phân chia văn hóa thành hai lĩnh vực: văn hóa vật chất và văn hóa tinh thần (Khoa Nhân học, 2023, tr.211-212).

Ngoài cách phân chia trên, Đặng Nghiêm Vạn (2010, tr.42) còn phân chia văn hóa ra làm ba bộ phận: văn hóa vật chất, văn hóa tinh thần và văn hóa xã hội: “Văn hóa vật chất bao gồm các hình thức sản xuất hay hình thức kinh tế, cung cách ăn, mặc, ở, đi lại, trao đổi; văn hóa xã hội bao gồm các lĩnh vực hôn nhân, gia đình, tổ chức xã hội trong đó lưu ý đến vấn đề sở hữu, quan hệ sản xuất; văn hóa tinh thần bao gồm các lĩnh vực tôn giáo, tín ngưỡng, tri thức cộng đồng, văn học nghệ thuật, vui chơi giải trí” (Khoa Nhân học, 2023, tr.212). Nên trong nghiên cứu này, tác giả lựa chọn cách phân chia văn hóa trên ba khía cạnh của tác giả Đặng Nghiêm Vạn trong sách Nhân học đại cương (2023) đã trình bày trên gồm: văn hóa vật chất, văn hóa tinh thần và văn hóa xã hội khi tiếp cận nghiên cứu vấn đề.

1.1.1.2. Biến đổi văn hóa, biến đổi xã hội

❖ Biến đổi văn hóa

Trong Nhân học đại cương đã nhận định “Một nền văn hóa không bao giờ tồn tại trong sự bất biến, mà luôn trải qua những biến đổi, nhất là trong thời kỳ hội nhập vào hệ thống xã hội hiện đại, khi mà các tộc người không còn sống riêng biệt và khi quan hệ sản xuất hàng hóa, lối sống đô thị và sự thay đổi về quan hệ giáo dục không ngừng tác động vào các đặc điểm truyền thống tộc người” (Khoa Nhân học, 2008, tr.109-110).

Trong luận án này, biến đổi văn hóa được hiểu như là sự vận động của văn hóa theo thời gian, chịu ảnh hưởng từ các yếu tố chính trị, kinh tế, văn hóa và xã hội. Đây là một quá trình mà trong đó, những thay đổi diễn ra trong phương thức hoạt động sống, thay đổi lối sống, các phong tục tập quán, cũng như chuẩn mực và giá trị của người dân để thích ứng với những điều kiện và hoàn cảnh mới. Quá trình này có thể bao gồm cả việc xuất hiện và biến mất các yếu tố văn hóa, cũng như việc sáng tạo mới dựa trên nền văn hóa truyền thống. Do đó, BĐVH không đơn thuần là sự thay đổi, mà là sự kết hợp động thái giữa các yếu tố truyền thống và hiện đại, tạo nên một bức tranh văn hóa đa sắc màu. Quá trình này phản ánh sự năng động, thích nghi và sáng tạo của một cộng đồng trong bối cảnh toàn cầu hóa và hiện đại hóa.

❖ Biến đổi xã hội

Cũng như tự nhiên, mọi xã hội đều trải qua sự biến đổi liên tục và sự ổn định của xã hội thường chỉ là sự ổn định bề ngoài. Trong khi bên trong, các yếu tố văn hóa, xã hội và kinh tế vẫn đang thay đổi. Trên thực tế, sự biến đổi trong xã hội đương đại diễn ra rất nhanh và rõ ràng hơn bao giờ hết. Từ các định nghĩa trên, có thể hiểu biến đổi xã hội là quá trình vận động của xã hội diễn ra những thay đổi về cơ cấu xã hội, các thiết chế xã hội và các quan hệ xã hội.

1.1.1.3. Người Hoa, người Hoa Bình Dương

❖ Người Hoa

Ở nước ta, tên gọi chính thức “người Hoa” kể từ năm 1946. Theo tinh thần Chỉ thị số 62-CT/TW năm 1995 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam, tài liệu của Ban Dân vận Trung ương về đề cương giới thiệu Chỉ thị số 62-CT/TW của Ban Bí Thư Trung ương Đảng về tăng cường công tác người Hoa trong tình hình mới, ngày 20/3/1996 và theo Chỉ thị số 501/TTg của Thủ tướng Chính phủ, ngày 03/8/1996 về thực hiện một số chính sách đối với người Hoa cũng đã đưa ra một khái niệm khá toàn diện về người Hoa: “Người Hoa bao gồm những người gốc Hán và những người dân tộc ít người ở Trung Quốc đã Hán hoá di cư sang Việt Nam và con cháu của họ sinh ra và lớn lên tại Việt Nam, đã nhập quốc tịch Việt Nam, nhưng vẫn giữ được những đặc trưng văn hóa, chủ yếu là phương ngữ, phong tục tập quán của dân tộc Hán và tự nhận mình là người Hoa”. Người Hoa ở đây được hiểu là một thành phần trong đại gia đình 54 dân tộc Việt Nam - “tộc người Hoa”.

❖ Người Hoa Bình Dương

Trong luận án này thuật ngữ “Người Hoa Bình Dương” được tác giả sử dụng là bao gồm những thế hệ con cháu của những người Hoa đã di cư sang sinh sống tại Bình Dương từ năm 1840 đến nay, là chủ thể văn hóa trong quá trình tìm hiểu thực trạng BĐVH của người Hoa ở Bình Dương với 4 nhóm phương ngữ chính là Quảng Đông, Triều Châu, Phúc Kiến và Sùng Chính (còn gọi là Hẹ). Những

người đến từ nhóm phương ngữ Hải Nam hay các vùng khác do số lượng ít đã được nhập cả vào nhóm Họ.

1.1.2. Quan điểm tiếp cận

Quan điểm tiếp cận nghiên cứu chủ đạo của luận án là Nhân học văn hóa. Bằng cách này, nghiên cứu có thể chuyên sâu vào những khía cạnh văn hóa của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương và đồng thời mô phỏng rõ ràng hơn các vấn đề xã hội liên quan, giúp nghiên cứu tập trung vào con người và những BĐVH trong đời sống hàng ngày trong cộng đồng người Hoa có thể được hiểu rõ hơn thông qua việc nghiên cứu về văn hóa tộc người cụ thể.

1.1.3. Hướng tiếp cận lý thuyết của luận án

1.1.3.1. Thuyết giao lưu và tiếp biến văn hóa

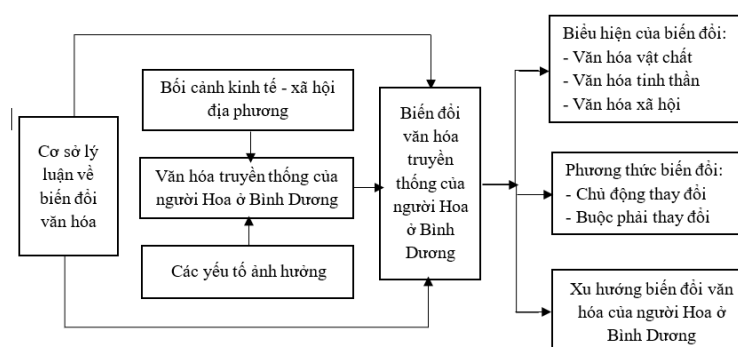
Trong bối cảnh của tỉnh Bình Dương, nơi có sự cộng cư lâu đời của gần nhiều tộc người, đặc biệt giữa người Kinh và người Hoa, vận dụng lý thuyết này giúp giải thích hiện tượng giao lưu và tiếp biến văn hóa giữa các nhóm người này. Quá trình này đã dẫn đến sự đồng nhất, pha trộn và biến đổi văn hóa để phù hợp với thực tiễn địa phương, đồng thời cũng cho phép mỗi tộc người khẳng định bản sắc văn hóa riêng của mình trong cộng đồng đa dạng.

1.1.3.2. Lý thuyết kinh tế - chính trị

Việc vận dụng lý thuyết nhân học Marxist vào nghiên cứu BĐVH của người Hoa tại Bình Dương sẽ giúp hiểu rõ hơn về vai trò của các yếu tố vật chất và quan hệ sản xuất trong sự BĐVH. Nghiên cứu này không chỉ giúp lý giải các động cơ và yếu tố KT – CT chi phối hành vi và văn hóa của người Hoa, mà còn đóng góp vào việc hiểu rõ hơn về sự đa dạng và phức tạp của văn hóa Việt Nam trong bối cảnh kinh tế và chính trị toàn cầu.

1.1.3.3. Lý thuyết hiện đại hóa

Trong trường hợp của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương, việc áp dụng lý thuyết hiện đại hóa sẽ giúp phân tích rõ hơn những thay đổi cụ thể trong xã hội và văn hóa của họ. Việc phân tích những chiều kích của quá trình hiện đại hóa ở Bình Dương có thể giúp xác định những đặc trưng và xu hướng văn hóa mới của cộng đồng người Hoa. Điều này không chỉ đóng góp vào việc hiểu rõ hơn về quá trình biến đổi xã hội tại địa phương mà còn giúp xác định các yếu tố ảnh hưởng đến sự phát triển của cộng đồng trong bối cảnh toàn cầu hóa và hiện đại hóa mạnh mẽ của Bình Dương nói riêng cũng như Việt Nam nói chung. Trong nghiên cứu này, tác giả đưa ra sơ đồ khung phân tích cụ thể như sau:

Sơ đồ 1.1. Khung phân tích biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương

1.2. Cơ sở thực tiễn

1.2.1. Khái quát về tỉnh Bình Dương

1.2.1.1. Điều kiện địa lý tự nhiên và đặc điểm xã hội

Bình Dương là một tỉnh nằm ở miền Đông Nam Bộ, được tách ra từ tỉnh Sông Bé vào năm 1997 theo Nghị quyết của Quốc hội khóa IX vào ngày 06/11/1996. Bình Dương thuộc vùng kinh tế trọng điểm phía Nam. Tọa độ địa lý của tỉnh Bình Dương từ 10°52' đến 11°30' vĩ độ Bắc và từ 106°20' đến 106°57' kinh độ Đông. Phía Đông giáp Đồng Nai, phía Tây giáp Tây Ninh và Thành phố Hồ Chí Minh, phía Nam giáp Thành phố Hồ Chí Minh và Phía Bắc giáp Bình Phước .

❖ Tài nguyên thiên nhiên

❖ Đơn vị hành chính

❖ Dân cư và đô thị hóa

1.2.1.2. Tình hình kinh tế, văn hóa, xã hội

Bình Dương là một trong những tỉnh năng động về kinh tế và thu hút đầu tư nước ngoài (FDI) hàng đầu tại Việt Nam có Chỉ số Năng lực cạnh tranh (PCI) đứng đầu cả nước qua nhiều năm với 67,38 điểm (năm 2019, xếp hạng 13), 70,16 điểm (năm 2020, xếp hạng 4), 69,61 điểm (năm 2021, xếp hạng 6).

1.2.2. Lịch sử hình thành và phát triển cộng đồng người Hoa ở Bình Dương

Người Hoa đã di cư đến vùng đất nay là Bình Dương từ rất sớm, với thời điểm đầu tiên có thể là khi chợ Phú Cường hình thành vào những năm cuối đời Minh Mạng, đầu thời Tự Trị. Điểm tập trung định cư đầu tiên của họ là chợ Phú Cường và các khu vực xung quanh.

Từ sau năm 1975, số lượng người Hoa ở Bình Dương đã có biến động nhất định sau vụ “nạn kiều” và các đợt di tản nhưng nhìn chung tình hình dân số, dân cư của người Hoa vẫn phát triển ổn định. Thống kê năm 1989, thời kỳ tỉnh Sông Bé, số lượng người Hoa là 32.512 người. Đến năm 1999, có sự tách tỉnh Bình Dương và Bình Phước, số người Hoa riêng ở Bình Dương là 14.455 người (Bình Phước là 7.947 người). Kết quả đợt tổng điều tra dân số năm 2019, thống kê dân số toàn quốc cuối năm 2019 cho thấy dân số người Hoa ở Bình Dương khá ổn định với số lượng 17.993 người trong tổng số 749.466 người Hoa của cả nước, chiếm 2,4% dân số Hoa cả nước.

Hình thái quần cư của người Hoa ở Bình Dương là một đặc điểm văn hóa-xã hội quan trọng, phản ánh quá trình định cư và hòa nhập của cộng đồng này tại địa phương. Dưới đây là các khía cạnh nổi bật về hình thái quần cư của người Hoa ở Bình Dương:

❖ Đặc điểm quần cư của người Hoa ở Bình Dương

❖ Đặc điểm sinh hoạt cộng đồng trong quần cư

Hình thái quần cư của người Hoa ở Bình Dương phản ánh sự giao thoa giữa văn hóa truyền thống Trung Hoa và sự thích nghi với môi trường địa phương. Họ chọn những khu vực thuận lợi cho giao thương, tập trung theo ngành nghề và duy trì tính cộng đồng cao. Cộng đồng người Hoa đã góp phần không nhỏ vào sự phát triển kinh tế, văn hóa của Bình Dương, đồng thời làm phong phú thêm bản sắc văn hóa của vùng đất này.

Tiểu kết chương 1

Trong chương 1, tác giả đã thực hiện các một công việc quan trọng trong việc xây dựng nền tảng lý luận và phương pháp cho đề tài nghiên cứu. Bằng cách định nghĩa và giới thiệu các khái niệm quan trọng như: văn hóa, biến đổi văn hóa, biến đổi xã hội, người Hoa và người Hoa Bình Dương. Đồng thời, chương này cũng đã lựa chọn các lý thuyết phù hợp như: Thuyết giao lưu và tiếp biến văn hóa, lý thuyết kinh tế - chính trị và lý thuyết hiện đại hóa để nắm bắt và giải thích hiện thực, đồng thời xây dựng cơ sở lý luận và phương pháp luận cho việc nghiên cứu. Trong nghiên cứu khoa học, lý thuyết chính là những công cụ hữu hiệu đáng tin cậy giúp nhà nghiên cứu xác định được vấn đề và hướng nghiên cứu thích hợp. Lý thuyết giúp nhà nghiên cứu hệ thống và xuyên suốt các sự kiện, giải thích các vấn đề một cách sâu sắc, khách quan và khoa học hơn.

Ngoài ra, chương 1 cũng cung cấp một cái nhìn khái quát về địa bàn nghiên cứu và lịch sử hình thành - phát triển của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương. Việc này giúp cho độc giả hiểu rõ hơn về bối cảnh và ngữ cảnh của nghiên cứu, từ đó hình dung được các mối liên hệ và sự biến đổi văn hóa một cách toàn diện. Tổng thể, chương 1 đã cung cấp một cơ sở vững chắc để tiếp tục nghiên cứu về BĐVH của người Hoa ở Bình Dương.

CHƯƠNG 2: VĂN HÓA VẬT CHẤT CỦA NGƯỜI HOA Ở BÌNH DƯƠNG: TRUYỀN THỐNG VÀ BIẾN ĐỔI

Ở chương này, tác giả chỉ tập trung xem xét văn hóa vật chất gồm: văn hóa sản xuất kinh doanh, văn hóa ẩm thực, văn hóa mặc và văn hóa ở. Đó là các lĩnh vực kết tinh được nhiều nét đặc sắc và có nhiều biến đổi quan trọng đối với văn hóa của người Hoa ở trong giai đoạn CNH-HĐH đang diễn ra rất mạnh mẽ ở Bình Dương hiện nay.

2.1. Đặc điểm văn hóa vật chất truyền thống của người Hoa ở Bình Dương

2.1.1. Văn hóa sản xuất kinh doanh

Qua quá trình hơn hai thế kỷ sinh sống và lao động cùng người Việt, người Hoa đã góp phần không nhỏ vào sự phồn thịnh và phát triển của vùng đất Bình Dương. Họ đã tạo ra sự phong phú và đa dạng trong các hoạt động kinh tế, giúp nâng cao đời sống và thúc đẩy kinh tế địa phương.

- ❖ Về kinh doanh buôn bán
- ❖ Về thương mại và dịch vụ
- ❖ Về tiểu thủ công nghiệp
- ❖ Về nông nghiệp

2.1.2. Văn hóa ẩm thực

Văn hóa ẩm thực của người Hoa tại Bình Dương là một phần không thể thiếu trong bức tranh văn hóa tổng thể của cộng đồng này, nổi bật với sự đa dạng và tinh tế. Các món ăn không chỉ đảm bảo sự cân đối giữa hương, sắc, vị mà còn chú trọng đến yếu tố dinh dưỡng và tính âm dương trong chế biến, thể hiện sự am hiểu sâu sắc về ẩm thực và sức khỏe. Một số đặc điểm của văn hóa ẩm thực của người Hoa.

❖ Cấu trúc bữa ăn

Cấu trúc bữa ăn của người Hoa ở Việt Nam nói chung và ở Bình Dương nói riêng và rất phong phú và có sự phân định rõ ràng giữa các loại món ăn, tạo nên sự cân đối về dinh dưỡng, hương vị và cả hình thức trình bày. Các thành phần chính trong một bữa ăn điển hình của người Hoa ở Bình Dương nói riêng khá tương đồng gồm: Cơm, món mặn, món xào, món canh, món phụ, gia vị và nước chấm.

❖ Cách chế biến và đặc trưng trong ẩm thực

Cách chế biến thức ăn của người Hoa khá phong phú và đa dạng với rất nhiều phương pháp chế biến món ăn như hầm, nấu, ninh, xào, hấp, chiên, nướng... Mỗi phương pháp đều đem lại một cảm nhận riêng về món ăn, tạo nên sự phong phú trong trải nghiệm ẩm thực. Người Hoa thường sử dụng các nguyên liệu tươi sống cũng như nguyên liệu khô (nấm khô, cải muối, cá mặn, thịt khô...) và các gia vị đặc trưng như dầu hào, dầu mè, dầu lạc, đậu tương, chao, đường các loại, các sản phẩm của đậu tương lên men: hắc xì dầu, tàu vị yếu, lạp chí chương, muối, ớt, các thứ dấm, rượu, nước hầm thịt. Việc kết hợp các nguyên liệu này giúp tạo ra hương vị đậm đà, đa dạng cho các món ăn.

Về thức uống truyền thống, thì uống trà là một thói quen của người Hoa trong cuộc sống hàng ngày và trong giao tiếp. Trà trong các hoạt động lễ nghi và giao tiếp từ xưa đến nay chiếm vị trí quan trọng, biểu hiện nổi bật nhất là trong tiếp khách và phong tục hôn nhân. Trà có nhiều loại: hồng trà, trà sữa, trà hột gà... Bên cạnh trà, người Hoa còn chế biến nhiều loại thức uống có tác dụng giải nhiệt rất tốt như nước bông cúc, nước la hán quả, nước sâm, nước đắng...

❖ Phong cách ăn uống và bày trí món ăn

Ẩm thực Hoa chú trọng vào sự hài hòa giữa màu sắc, hương vị, và giá trị dinh dưỡng. Các món ăn thường được chế biến tỉ mỉ, kết hợp giữa ngọt, chua, cay, đắng, và mặn để đạt được sự cân bằng về khẩu vị.

Văn hóa ẩm thực của người Hoa thể hiện triết lý sống “ăn để sống khỏe mạnh”, vừa đảm bảo nhu cầu dinh dưỡng, vừa hòa hợp với thiên nhiên. Điều này không chỉ thể hiện qua các món ăn hàng ngày mà còn qua những món ăn trong dịp lễ hội và các nghi thức tôn giáo, biểu trưng cho sự kính trọng với tổ tiên, cầu nguyện cho sức khỏe và thịnh vượng. Trình bày món ăn là một phần quan trọng trong văn hóa ẩm thực của người Hoa. Các món ăn được sắp xếp cẩn thận trên bàn, thường là theo phong cách cộng đồng, tức là các món ăn được chia sẻ giữa mọi người thay vì mỗi người có một phần riêng. Điều này thể hiện tinh thần đoàn kết và chia sẻ trong gia đình.

❖ Mối quan hệ xã hội trong ăn uống

Với người Hoa, bữa ăn không chỉ là nhu cầu cơ bản mà còn là dịp để kết nối xã hội và củng cố quan hệ gia đình. Các bữa cơm gia đình, đặc biệt vào các dịp lễ Tết, là thời điểm quan trọng để các thành viên quây quần, thể hiện sự hiếu thảo và tôn trọng người lớn tuổi. Người Hoa thường tổ chức các buổi tiệc lớn tại hội quán hoặc chùa chiền để chia sẻ món ăn và củng cố mối quan hệ trong cộng đồng.

Người Hoa ưa chuộng ăn chung trên bàn tròn, thể hiện sự bình đẳng và gắn kết giữa các thành viên. Thức ăn thường được đặt ở giữa bàn để mọi người có thể cùng thưởng thức, qua đó thể hiện tinh

thần chia sẻ. Trong bữa ăn, người trẻ phải mời người lớn tuổi dùng trước, thể hiện sự kính trọng. Việc gấp thức ăn cho người khác, đặc biệt là trưởng bối, là một hành động thể hiện sự quan tâm và tôn trọng. Các buổi ăn uống không chỉ là dịp để thưởng thức món ngon mà còn để trao đổi thông tin, giải quyết công việc kinh doanh, và xây dựng mối quan hệ xã hội.

Phong cách ăn uống của người Hoa không chỉ phản ánh sự phong phú và tinh tế của nền ẩm thực mà còn là một phần không thể thiếu trong việc duy trì và phát triển mối quan hệ xã hội. Bữa ăn trở thành phương tiện để kết nối gia đình, cộng đồng và thậm chí là công việc kinh doanh, thể hiện tinh thần đoàn kết và giá trị VH độc đáo của người Hoa.

2.1.3. Văn hóa mặc

Trang phục truyền thống: vào các dịp lễ, tết, trang phục nam giới thường mặc áo dài tay kiểu Mãn Thanh với hai túi hai bên, hai vạt như áo cánh, tay lửng, nút áo bằng vải cài ở giữa và mặc quần dài. Phụ nữ Hoa thường mặc áo ngắn với nút áo bên sườn phải kéo từ cổ xuống, cổ áo hơi cao, tay áo quá khuỷu tay và quần ống hẹp cao trên mắt cá. Quần phụ nữ Hoa ống hẹp, cao trên mắt cá. Với người cao niên, họ thường mặc chiếc áo dài màu đen hoặc xám, có cổ cao đặc trưng của người Hoa, tay cầm quạt, đội mũ chóp vải chùm đầu, chân mang giày vải, có người còn ngâm tâu thuốc (Phan An, 2005, tr.61).

Trang phục trong các dịp đặc biệt: tại các lễ, hội chùa, hội trường và các thành viên thường mặc đồng phục đặc trưng của các hội, thường là màu xanh đậm, xám tro hoặc xanh nhạt với hai túi hai bên, cài nút vải và tay áo rộng¹. Còn đối với các thành viên trong ban nghi lễ, họ thường mặc áo dài màu xanh, đội nón nỉ, đi giày vải, tay cầm lồng đèn tròn để dẫn đường. Các thầy pháp thường mặc áo dài đỏ, có viền đen, đội nón vải màu đen, tay cầm chuông, chập chĩa hoặc tù và². Trong cưới hỏi, phụ nữ Hoa thường mặc áo và váy màu đỏ, đội khăn trùm mặt màu đỏ và đeo các loại trang sức. Nam giới mặc áo dài màu trắng, khoác thêm áo “vạt hò” ngắn tay màu đen bên ngoài. Đặc trưng của phụ nữ Hoa khi được nhớ đến nhiều nhất là áo sườn xám, thường kết hợp với các loại trang sức như vòng cổ cẩm thạch, dây chuyền có mặt đá Quan Âm, chuỗi cẩm thạch và khuyên tai.

Thường phục hàng ngày của người Hoa cũng rất đặc trưng, đàn ông thường mặc áo ngắn ba túi và quần vắn có dây vải buộc lại, thể hiện sự tiện lợi và phù hợp với môi trường làm việc hàng ngày. Việc đi giày vải và đội nón nỉ cũng là những nét đặc trưng của trang phục nam truyền thống. Phụ nữ thường mặc áo sẫm ngắn, có nút cài bằng vải ở bên hông, đi guốc.

Trang phục của các Ban, Hội nghệ thuật thường phản ánh sự đa dạng và phong phú của VHDT, mang tính đặc trưng của từng loại hình nghệ thuật. Còn trang phục của các đội Lân sư rồng thường có màu sắc rực rỡ, phản ánh sự đa dạng và phong phú của nghệ thuật trình diễn này, phù hợp với màu sắc và hình dáng của các linh vật.

2.1.4. Văn hóa ở

❖ Nhà ở

Người Hoa thường sử dụng màu đỏ làm chủ đạo trong trang trí nhà cửa. Màu đỏ trong văn hóa người Hoa tượng trưng cho sự may mắn, tài lộc và hạnh phúc. Đây là lý do tại sao màu đỏ xuất hiện rất nhiều trong không gian sống của họ. Nhiều gia đình vẫn giữ nét văn hóa truyền thống bằng cách treo các băng giấy, liễn màu đỏ có đề câu đối viết chữ Hán bằng nhũ vàng hoặc mực nho đen. Những câu đối này thường ghi các lời chúc mừng, cầu nguyện và được treo từ cổng vào đến trong nhà. Đây không chỉ là biểu tượng trang trí mà còn mang ý nghĩa văn hóa và tâm linh sâu sắc. Người Hoa còn treo lồng đèn với nhiều màu sắc và kiểu dáng khác nhau. Lồng đèn không chỉ để trang trí mà còn mang ý nghĩa chiếu sáng con đường, xua đuổi tà ma và mang lại hạnh phúc cho gia đình.

Một đặc điểm khác để nhận biết nhà của người Hoa là họ thường tập trung ở những chỗ đông dân cư để thuận lợi cho việc làm ăn, buôn bán. Nhà của họ không chỉ để ở mà còn dùng làm nơi chứa hàng hóa, sản xuất, buôn bán, dẫn đến không gian nhà chật chội và gây nhiều khó khăn trong sinh hoạt hàng ngày. Khi mới di cư sang Việt Nam, phần lớn nhà của người Hoa ở Bình Dương là nhà ngói, nhà tranh lợp xúp, chật chội, không có cổng, một số gia đình khá giả thì xây bằng gạch đất sét hoặc đóng

¹ Theo lời kể của Ông Quách Văn Nam – Thành viên Hội người Hoa ở Tân Phước Khánh, Tân Uyên (Huỳnh Ngọc Đáng, 2012, tr.220).

² Theo lời kể của Ông Vương Hòa Hiệp – Phó Ban trị sự Phước Nghĩa đường ở Tân Phước Khánh, Tân Uyên (Huỳnh Ngọc Đáng, 2012, tr.220).

vách bằng ván, có gác gỗ, nhiều cột lớn, mái ngói âm dương, cổng nhà khang trang, trần tường chạm hình hoa lá, con dơi (tượng trưng cho Phúc Tinh).

❖ Các công trình phục vụ tín ngưỡng và sinh hoạt cộng đồng

Cộng đồng người Hoa tại Bình Dương có một hệ thống các cơ sở tín ngưỡng phong phú và đa dạng, bao gồm nhiều loại hình kiến trúc như cung, đình, điện, đàn, miếu. Người Hoa tại đây không lập chùa Phật giáo như người Việt mà sử dụng các tên gọi khác theo truyền thống của họ, mặc dù người Việt thường gọi chung các nơi thờ tự này là chùa Bà, chùa Ông.

Chùa của người Hoa tại Bình Dương thường mang những đặc điểm kiến trúc và trang trí đặc trưng. Chúng thường được sơn màu đỏ hoặc hồng thắm, màu sắc mà người Hoa tin rằng mang lại may mắn và hạnh phúc. Mái chùa có dạng vòm cong, lợp ngói âm dương hoặc ngói ống tre bằng gốm màu xanh lục, với những đường diềm đắp nổi hoặc lợp ngói màu ngọc bích, ngọc thạch. Trên mỗi cây cột trong chùa thường có chạm khắc hình tiên râu màu vàng, hình các con rồng, các câu đối, liễn, và các khung cảnh tượng trưng cho sự cầu phúc, cầu may mắn, hạnh phúc và hưng thịnh cho cộng đồng.

Kiến trúc các cơ sở tín ngưỡng của người Hoa ở Việt Nam, đặc biệt là ở Bình Dương, đã trải qua những thay đổi đáng kể. Trước đây, đặc trưng kiến trúc là những viên gạch xây tường nguyên bản không tô hồ, theo kiểu truyền thống của Trung Quốc (Trần Hồng Liên, 2005, tr.46). Hiện nay, các cơ sở này đã được xây dựng và tu sửa khang trang hơn, không còn thấy những viên gạch xây tường nguyên bản theo lối kiến trúc cũ nữa. Thay vào đó, các ngôi chùa và miếu được xây dựng theo lối kiến trúc đình miếu với đỉnh mái được trang trí đa dạng bằng hình rồng “Lưỡng long tranh châu”, “Cá hóa long”, “Nhật Nguyệt Tinh Quân”, lục súc, rồng và phượng. Các chùa của người Hoa thường được cấu tạo theo hình chữ Tam gồm: tiền điện, trung điện và hậu điện. Ngăn cách các tòa điện này là sân “thiên tỉnh” (giếng trời) để lấy ánh sáng và tạo thông thoáng cho hương khói bên trong chùa (Huỳnh Ngọc Đáng, 2012).

Miếu là một cơ sở thờ tự nhỏ hơn chùa nhưng vẫn rất tiêu biểu trong văn hóa của người Hoa. Kiến trúc của miếu thường kế thừa lối kiến trúc truyền thống của Trung Quốc. Tòa nhà chính của miếu có chiều cao nổi bật hơn, làm trung tâm, trong khi hai phần phụ ở hai bên thấp hơn nhằm làm nổi bật gian chính điện, nơi thờ thần, và hai gian phụ làm nơi dạy học và hội họp. Các miếu thường có kết cấu đầu đao dày, tạo vòm uốn lượn xuôi xuống hai mái phía trước và sau miếu như hình chữ U úp ngược.

Miếu là một cơ sở thờ tự nhỏ hơn chùa nhưng giữ vai trò quan trọng trong văn hóa của người Hoa. Kiến trúc của miếu thường kế thừa lối kiến trúc truyền thống của Trung Quốc. Tòa nhà chính của miếu có chiều cao nổi bật hơn, làm trung tâm, trong khi hai phần phụ ở hai bên thấp hơn nhằm làm nổi bật gian chính điện, nơi thờ thần, và hai gian phụ làm nơi dạy học và hội họp.

2.2. Biến đổi văn hóa vật chất của người Hoa ở Bình Dương hiện nay

2.2.1. Biến đổi về văn hóa sản xuất kinh doanh

❖ Biến đổi về cơ cấu hoạt động kinh tế

Kết quả khảo sát cho thấy có sự chuyển biến rõ rệt trong cơ cấu kinh tế của người Hoa ở Bình Dương so với hoạt động kinh tế truyền thống. Hoạt động kinh doanh, buôn bán vẫn giữ vai trò chủ đạo, chiếm 48,5% trong tổng số các hộ được khảo sát. Điều này khẳng định kinh doanh, buôn bán vẫn là thế mạnh truyền thống của người Hoa và tiếp tục được duy trì mạnh mẽ. Có sự chuyển dịch đáng kể sang hình thức đi làm công, làm thuê tại các nhà máy, công ty, và các đơn vị hành chính sự nghiệp tại địa phương, chiếm 36%. Đây là một thay đổi lớn, phản ánh sự thích nghi của cộng đồng người Hoa với nền kinh tế hiện đại và CNH. Hoạt động thương mại, dịch vụ và sản xuất tiểu thủ công nghiệp có chiều hướng giảm, với tỷ lệ 8% cho thương mại, dịch vụ và 7,5% cho sản xuất tiểu thủ công nghiệp.

❖ Các phương diện biến đổi trong hoạt động sản xuất, kinh doanh

- *Quy mô sản xuất, kinh doanh*: Sự thay đổi về quy mô có thể liên quan đến việc mở rộng hoặc thu hẹp quy mô sản xuất và kinh doanh. Các doanh nghiệp có thể tăng quy mô để đáp ứng nhu cầu thị trường lớn hơn hoặc thu hẹp quy mô để tối ưu hóa chi phí và tăng cường hiệu quả.

- *Cách thức sản xuất, kinh doanh*: Sự thay đổi về cách thức sản xuất, kinh doanh bao gồm việc áp dụng các phương pháp mới, cải tiến quy trình làm việc và quản lý. Điều này có thể liên quan đến việc chuyển đổi từ sản xuất thủ công sang sản xuất công nghiệp, hoặc từ mô hình kinh doanh truyền thống sang mô hình hiện đại hơn như thương mại điện tử.

- *Hình thức sản xuất, kinh doanh*: Sự thay đổi về hình thức sản xuất, kinh doanh có thể bao gồm việc thay đổi loại hình sản phẩm hoặc dịch vụ, hoặc chuyển đổi từ một lĩnh vực kinh doanh sang lĩnh vực khác. Điều này phản ánh sự linh hoạt và khả năng thích ứng của các doanh nghiệp trước những thay đổi của thị trường và chính sách kinh tế.

- *Phạm vi sản xuất, kinh doanh*: Thay đổi về phạm vi sản xuất, kinh doanh có thể liên quan đến việc mở rộng thị trường, bao gồm cả thị trường nội địa và quốc tế. Các doanh nghiệp có thể tìm cách tiếp cận các thị trường mới hoặc tăng cường sự hiện diện ở các khu vực khác nhau.

- *Ứng dụng khoa học kỹ thuật*: Mặc dù có tỷ lệ thấp hơn so với các phương diện khác, việc ứng dụng khoa học kỹ thuật vẫn đóng vai trò quan trọng trong việc nâng cao hiệu quả sản xuất và kinh doanh. Điều này bao gồm việc sử dụng công nghệ mới, tự động hóa quy trình, và áp dụng các phương pháp quản lý hiện đại.

❖ *Mức độ biến đổi trong hoạt động kinh tế*

Kết quả khảo sát cho thấy ngành nông nghiệp đã có sự biến đổi lớn, phản ánh sự chuyển đổi mạnh mẽ khỏi hoạt động này trong cộng đồng người Hoa ở Bình Dương với 88% ý kiến cho rằng “Biến đổi nhiều” và 12% là “Có biến đổi”. Điều này có thể do đô thị hóa và CNH mạnh mẽ, cũng như sự hấp dẫn của các ngành nghề khác.

Trong lĩnh vực kinh doanh, buôn bán với kết quả “Biến đổi nhiều (24,5%) và “Có biến đổi” (16%) chỉ thấy một phần đáng kể các hộ kinh doanh buôn bán đã thay đổi để thích ứng với điều kiện kinh tế mới như mở rộng quy mô, đa dạng hóa sản phẩm trong hoạt động kinh doanh của người Hoa ở Bình Dương với hơn một nửa số hộ kinh doanh, buôn bán cho rằng họ vẫn duy trì hoạt động bình thường (chiếm 52%), có thể là do những thay đổi không quá lớn hoặc họ đã ổn định với phương thức kinh doanh hiện tại.

Trong hoạt động sản xuất tiểu thủ công nghiệp, các hộ này đã thay đổi phương thức sản xuất, có thể là ứng dụng công nghệ mới hoặc cải tiến quy trình để nâng cao hiệu quả với mức độ “Biến đổi nhiều” (chiếm 19,5%), “Có biến đổi” chiếm 17,5%) và gần một nửa số hộ (49%) cho rằng hoạt động sản xuất vẫn bình thường, có thể là vì họ đã đạt được sự ổn định trong sản xuất. Tương tự thì hoạt động thương mại, dịch vụ thì một phần đáng kể các hộ trong lĩnh vực này đã thay đổi để thích ứng với điều kiện thị trường mới với mức độ có biến đổi và biến đổi nhiều chiếm 35,5% và nhiều hộ vẫn duy trì hoạt động thương mại, dịch vụ như trước, có thể vì sự ổn định của ngành với tỷ lệ chiếm 47%.

2.2.2. Biến đổi về văn hóa ẩm thực

Thay đổi trong cách sống và tập quán sản xuất đã ảnh hưởng đến văn hóa ẩm thực hàng ngày của người Hoa ở Bình Dương. Ngày nay, không còn nhiều người Hoa tiếp tục duy trì việc ăn những món ăn truyền thống của họ trong các bữa ăn thường ngày. Điều này phản ánh sự thích ứng của họ với lối sống hiện đại và sự đa dạng trong ẩm thực. Thay vì tập trung vào các món ăn truyền thống, người Hoa ở Bình Dương có thể lựa chọn các món ăn mới và phong phú từ nhiều nền văn hóa khác nhau. Điều này có thể là kết quả của sự tiếp xúc với các loại thực phẩm mới, sự đổi mới trong khẩu vị và sự thích ứng với cuộc sống hiện đại. Dù vậy, nhiều thói quen ẩm thực truyền thống vẫn còn được duy trì khi có đến 192/200 (chiếm 96%) ý kiến khảo sát người Hoa nhận định họ vẫn ăn các món truyền thống dân tộc vào các dịp tết, lễ hội của dân tộc mình; 74,5% ý kiến trả lời là dùng trong các dịp cưới hỏi, tang ma và 13,5% ý kiến trả lời là dùng trong các dịp cúng kiếng khác của gia đình, dòng tộc mình.

Kết quả khảo sát về thói quen sử dụng món ăn truyền thống theo các nhóm tuổi của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương cho thấy sự khác biệt đáng kể giữa các thế hệ. Cụ thể, nhóm người trên 60 tuổi và nhóm 51-60 tuổi với tỷ lệ người vẫn dùng món ăn truyền thống rất cao, đạt đến 96% ở cả hai nhóm. Điều này cho thấy sự gắn kết mạnh mẽ với văn hóa ẩm thực truyền thống ở thế hệ lớn tuổi. Nhóm 41-50 tuổi, mặc dù vẫn còn đa số duy trì thói quen ăn món truyền thống, tỷ lệ giảm nhẹ so với các nhóm lớn tuổi, với 91,5% vẫn duy trì. Nhóm 31-40 tuổi có sự thay đổi rõ rệt bắt đầu xuất hiện ở nhóm tuổi này, khi chỉ có 78% sử dụng món ăn truyền thống, và 22% không dùng món ăn truyền thống. Đáng chú ý nhất là nhóm 18-30 tuổi với sự sụt giảm lớn nhất về việc dùng món ăn truyền thống, với chỉ 19,5% tiếp tục duy trì thói quen này, trong khi 80,50% không còn sử dụng món ăn truyền thống.

2.2.3. Biến đổi về văn hóa mặc

Kết quả khảo sát về việc mặc trang phục truyền thống theo nhóm tuổi và giới tính của cộng đồng

người Hoa ở Bình Dương cho thấy sự khác biệt đáng kể giữa các nhóm tuổi và giữa nam và nữ. Cụ thể, nhóm người trên 60 tuổi có tỷ lệ mặc trang phục truyền thống cao nhất, với nữ giới đạt 100% và nam giới là 67,6% (với tỷ lệ chung của nhóm là 83,8%). Điều này phản ánh sự duy trì mạnh mẽ các giá trị văn hóa truyền thống ở thế hệ lớn tuổi. Nhóm 51-60 tuổi có sự giảm sút nhẹ trong tỷ lệ mặc trang phục truyền thống, đặc biệt ở nam giới (chỉ 52,9% so với 88,2% ở nữ giới), với tỷ lệ chung là 70,6%. Nhóm 41-50 tuổi có sự tiếp tục giảm, đặc biệt rõ rệt ở nam giới chỉ 47,1%, trong khi nữ giới vẫn duy trì ở mức 79,4% (tỷ lệ chung là 63,2%). Trong khi đó, nhóm 31-40 tuổi bắt đầu có sự suy giảm lớn với chỉ 23,5% nam giới và 52,9% nữ giới mặc trang phục truyền thống (tỷ lệ chung là 38,2%). Và nhóm 18-30 tuổi có tỷ lệ thấp nhất, với chỉ 14,7% với nam giới và 20,6% với nữ giới (tỷ lệ chung là 17,6%).

Kết quả này cho thấy sự duy trì trang phục truyền thống giảm dần theo độ tuổi, đặc biệt rõ rệt ở nam giới. Trong khi đó, nữ giới có xu hướng giữ gìn văn hóa trang phục truyền thống tốt hơn qua các nhóm tuổi. Thế hệ trẻ, đặc biệt là nam giới, dường như ít quan tâm hơn đến việc bảo tồn trang phục truyền thống, có thể do ảnh hưởng của hiện đại hóa và lối sống hiện đại.

2.2.4. Biến đổi về văn hóa ở

❖ Nhà ở

- Biến đổi về kiểu nhà và vật liệu làm nhà

Kết quả khảo sát trên phản ánh sự đa dạng trong loại hình nhà ở của cộng đồng người Hoa tại Bình Dương, phổ biến nhất nhà mái bằng 1 tầng (chiếm 50%) và nhà cấp 4 (chiếm 39%), trong khi đó nhà 2 tầng trở lên chỉ chiếm 11%. Mặc dù có sự phân hóa về loại nhà, nhưng tất cả đều phản ánh sự phát triển và thích nghi của cộng đồng trong điều kiện sống hiện tại.

- Biến đổi về cấu trúc nhà và quy mô

Bên cạnh sự thay đổi về loại hình nhà ở và kinh tế gia đình ngày càng cao hơn, các ngôi nhà truyền thống đã dần được thay thế bằng những ngôi nhà xây kiên cố và hiện đại để phục vụ cho nhu cầu ở và tập quán sản xuất kinh doanh. Điều này dẫn đến những biến đổi cấu trúc bên trong, bên ngoài và cả quy mô nhà ở người Hoa cũng lớn hơn. Theo kết quả khảo sát có 186/200 ý kiến nhận định nhà ở người Hoa đang có sự thay đổi về cấu trúc và quy mô.

Số liệu từ khảo sát cho thấy một xu hướng thay đổi mạnh mẽ là biến đổi quy mô lớn hơn (49,5%). Đây là biến đổi phổ biến nhất, chiếm gần một nửa số ý kiến khảo sát. Điều này cho thấy nhu cầu mở rộng không gian sống và sản xuất kinh doanh của người Hoa ngày càng tăng. Việc mở rộng quy mô nhà ở không chỉ nhằm đáp ứng nhu cầu sinh hoạt mà còn phục vụ cho các hoạt động kinh doanh và sản xuất. Biến đổi biến đổi cấu trúc bên ngoài và bên trong nhà ở của người Hoa ở Bình Dương không nhiều nhưng vẫn có sự thay đổi đáng kể trong một số trường hợp. Tỷ lệ này chỉ là 25,3% và 17,2%, thể hiện rằng một phần nhỏ những gia đình có điều kiện đã quyết định xây dựng lại nhà mới, mang lại sự hiện đại và tiện nghi cho không gian sống với những kiến trúc, kiểu dáng hiện đại, tiện nghi, nâng cấp tiện nghi sinh hoạt và tạo ra môi trường sống thoải mái hơn làm ăn buôn bán của mình và theo xu hướng chung của XH.

❖ Các cơ sở cộng đồng

Kết quả khảo sát cho thấy sự biến đổi mạnh mẽ nhất tập trung vào các cơ sở tín ngưỡng với sự thay đổi lớn về cấu trúc bên trong và bên ngoài với 92% ý kiến nhận định và số lượng các công trình tăng lương với tỷ lệ là 55%. Hội quán và nghĩa trang cũng ghi nhận những thay đổi đáng kể về cấu trúc bên trong và bên ngoài với tỷ lệ nhận định biến đổi là 63,5% và 60%, trong khi bệnh viện và trường học lại có xu hướng giảm về số lượng với tỷ lệ lần lượt là 51% và 68,5%. Những thay đổi này phản ánh sự thích nghi và tiến hóa của các cộng đồng người Hoa tại Bình Dương trong bối cảnh phát triển kinh tế - xã hội của địa phương.

❖ Mức độ biến đổi kiến trúc

Theo kết quả khảo sát, hầu hết các kiến trúc của người Hoa ở Bình Dương đã trải qua sự biến đổi với mức độ khác nhau tùy theo từng loại hình kiến trúc. Trường học, các cơ sở tín ngưỡng, tôn giáo cộng đồng và nghĩa trang là những kiến trúc có mức độ biến đổi nhiều, trong khi nhà ở và hội quán cho thấy sự biến đổi ở mức độ vừa phải hoặc ít hơn. Mức độ biến đổi kiến trúc của người Hoa ở Bình Dương: Trường học: Điểm trung bình cao nhất là 2,88 và xếp hạng 1 cho thấy trường học của người Hoa ở Bình Dương có mức độ biến đổi nhiều nhất; các cơ sở tín ngưỡng, tôn giáo công động (chùa,

miếu): Điểm trung bình là 2,74 và xếp hạng 2 cho thấy các cơ sở tôn giáo vẫn duy trì được nhiều yếu tố truyền thống, tuy nhiên cũng có sự biến đổi để thích nghi với các thay đổi xã hội và nhu cầu của cộng đồng; nghĩa địa (nghĩa trang): Điểm trung bình là 2,66 và xếp hạng 3: Nghĩa địa là nơi chôn cất tổ tiên và người thân trong cộng đồng người Hoa; hội quán: Điểm trung bình là 2,59 và xếp hạng 4, đây là nơi gặp gỡ và sinh hoạt cộng đồng của người Hoa, cũng trải qua sự biến đổi nhưng ít hơn so với các trường học và cơ sở tín ngưỡng; nhà ở: Điểm trung bình là 2,56 và xếp hạng 5. Có thể thấy, nhà ở có mức độ biến đổi ít nhất trong số các kiến trúc được khảo sát. Điều này có thể phản ánh sự bền bỉ của các giá trị gia đình và truyền thống trong không gian sống hàng ngày, mặc dù có những thay đổi để thích nghi với điều kiện sống hiện đại.

Tiểu kết chương 2

Trong chương 2, tác giả đã tập trung mô tả một số GTVH truyền thống và phân tích sự biến đổi VHVC của người Hoa ở Bình Dương trong bối cảnh hiện nay:

Dưới tác động của kinh tế thị trường và sự phát triển kinh tế địa phương, VHVC của người Hoa đã có những biến đổi rõ rệt, đặc biệt là trong các lĩnh vực như văn hóa sản xuất kinh doanh, văn hóa ẩm thực, văn hóa mặc và văn hóa ở. Trong số đó, nhà ở và trang phục là những yếu tố biến đổi mạnh mẽ nhất theo hướng HDH và đổi mới. Đây là kết quả của quá trình giao lưu và tiếp biến văn hóa, cũng như là sự phát triển tất yếu của nền VH.

Biến đổi trong văn hóa sản xuất kinh doanh: Mức độ biến đổi trong hoạt động sản xuất và kinh doanh của người Hoa ở Bình Dương rất đa dạng. Sự thay đổi lớn nhất là trong lĩnh vực nông nghiệp, với sự chuyển dịch mạnh mẽ ra khỏi ngành này. Các lĩnh vực kinh doanh buôn bán và các ngành công nghiệp, dịch vụ khác cũng có sự thay đổi nhưng ở mức độ khác nhau.

Biến đổi trong văn hóa ẩm thực: Kết quả nghiên cứu cho thấy sự thay đổi đáng kể trong văn hóa ẩm thực của các thế hệ trẻ do sự ảnh hưởng của hiện đại hóa, sự phát triển kinh tế và xã hội, cũng như sự phổ biến của các loại ẩm thực khác. Một trong những thay đổi rõ rệt nhất là xu hướng đơn giản hóa các món ăn để phù hợp với nhịp sống hiện đại, tiết kiệm thời gian và tiện lợi hơn.

Biến đổi trong văn hóa mặc: Kết quả cho thấy, việc mặc trang phục truyền thống giảm dần theo độ tuổi, đặc biệt rõ rệt ở nam giới. Nguyên nhân chính là do sự bất tiện trong lao động, đi lại, và sự phổ biến của trang phục hiện đại, tiện lợi hơn trong cuộc sống hàng ngày. Tuy nhiên, trang phục truyền thống vẫn được sử dụng trong các dịp lễ hội và sự kiện quan trọng, thể hiện sự tôn trọng và gìn giữ giá trị văn hóa truyền thống. Sự thay đổi trong việc mặc trang phục cũng khác nhau theo từng khu vực.

CHƯƠNG 3: VĂN HÓA TINH THẦN CỦA NGƯỜI HOA Ở BÌNH DƯƠNG: TRUYỀN THỐNG VÀ BIẾN ĐỔI

Văn hóa tinh thần là phạm vi khá rộng nên việc tìm hiểu sự biến đổi VHTT của người Hoa ở Bình Dương tác giả chỉ dừng lại ở những thói quen về văn hóa lễ tết và các tập tục, văn hóa ngôn ngữ, văn hóa tín ngưỡng, tôn giáo và văn hóa lễ hội có liên quan đến đời sống văn hóa và xã hội để hiểu về sự phát triển và thay đổi của cộng đồng. Các yếu tố này thường phản ánh những giá trị, niềm tin, và nhận thức của người Hoa ở Bình Dương đối với văn hóa và truyền thống của mình.

3.1. Đặc điểm văn hóa tinh thần truyền thống của người Hoa ở Bình Dương

3.1.1. Văn hóa ngôn ngữ

Ngôn ngữ không chỉ là phương tiện truyền tải thông tin mà còn là một phần không thể thiếu của văn hóa truyền thống của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương. Sự ý thức trong việc bảo tồn và phát triển ngôn ngữ là rất cao, được thể hiện thông qua việc xây dựng các trường học và trung tâm Hoa ngữ để giảng dạy và học hỏi tiếng Hoa. Môi trường học tập này không chỉ giúp các em học sinh tiếp xúc với ngôn ngữ mẹ đẻ mà còn giúp họ thiết lập các mối quan hệ xã hội cơ bản trong cộng đồng dưới sự hướng dẫn của các thế hệ đi trước.

Tổ chức các lớp dạy tiếng Hoa không chỉ đảm bảo sự tồn tại lâu dài của ngôn ngữ này trong cộng đồng mà còn góp phần hình thành và duy trì các mối quan hệ xã hội. Tuy nhiên, việc ngôn ngữ có thể tiếp tục đóng vai trò là yếu tố liên kết trong cộng đồng hay không còn phụ thuộc vào ý thức cá nhân và diễn biến tâm lý chung của cộng đồng. Điều này nhấn mạnh tầm quan trọng của việc giáo dục và lan tỏa ý thức về giá trị của ngôn ngữ và văn hóa trong cộng đồng người Hoa ở Bình Dương.

3.1.2. Tín ngưỡng, tôn giáo

Việc thờ cúng các vị thần là một phần quan trọng của văn hóa tín ngưỡng của người Hoa ở Bình Dương, giúp họ duy trì và tôn vinh các giá trị truyền thống. Các vị thần phổ biến nhất thường là những vị thần mà người Hoa đã thờ cúng từ lâu ở quê hương Trung Hoa và tiếp tục thờ cúng khi họ di cư đến Bình Dương.

3.1.2.1. Tín ngưỡng thờ cúng trong gia đình

- Tín ngưỡng thờ cúng ông bà
- Tín ngưỡng thờ Thổ địa, thần Tài
- Tín ngưỡng thờ Táo quân (thần bếp)
- Tín ngưỡng thờ Phật Bà Quan Âm

3.1.2.2. Thờ cúng các thần linh tại các cơ sở tín ngưỡng cộng đồng

Những thần linh được người Hoa ở Bình Dương thờ cúng ở các cơ sở tín ngưỡng cộng đồng là những vị thần có ảnh hưởng lớn đến đời sống thực của họ trong quá trình di cư, nhập cư ở vùng đất mới. Đó là những vị thần mà họ cho là đã phù hộ cho họ trên đường di cư, cụ thể là con đường lên thuyền trên biển và các vị thần linh dân gian họ mang theo từ cố hương để có thể luôn nhớ về nguồn cội. Trong số các vị thần đó tín ngưỡng thờ Thiên Hậu Thánh Mẫu, Quan Công, Huyền Thiên Thượng Đế, Thất Phủ Đại Nhân, Phật Bà Quan Âm... là rất phổ biến.

- Tín ngưỡng thờ Thiên Hậu Thánh Mẫu
- Tín ngưỡng thờ Quan Thánh Đế Quân
- Tín ngưỡng thờ Huyền Thiên Thượng Đế
- Tín ngưỡng thờ Thất Phủ Đại Nhân

Bên cạnh việc thờ cúng trong nhà và nơi công cộng, người Hoa ở Bình Dương còn có hình thức thờ cúng ông trời. Hình thức thờ rất đơn giản, chỉ là đồ cắm hương kiểu áp tường bằng thiếc được sơn đỏ treo bên ngoài ở bên cửa chính. Trong việc cúng kiến, đối với người Hoa ở Bình Dương số lượng cây hương được thắp cũng có phân định rõ ràng: thắp hương cho trời, phật, thần linh... thì đốt ba cây hương, thắp hương cho người chết, còn ông bà tổ tiên, các âm hồn... thì đốt hai cây hương.

3.1.3. Lễ hội

Các cơ sở thờ tự công cộng của người Hoa ở Bình Dương hàng năm đều tổ chức cúng tế gắn liền với các lễ hội. Trong chuyên đề này, chúng tôi trình bày 3 lễ hội chính của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương bao gồm: lễ hội Thiên Hậu Thánh Mẫu, lễ hội Ông Bồn gồm lễ hội Ông Bồn của nhóm người Hoa họ Vương gốc Phúc Kiến (còn gọi là lễ hội Huyền Thiên Thượng Đế) và lễ hội Ông Bồn của nhóm người Hoa họ Lý gốc Phúc Kiến (còn gọi là lễ hội Thất Phủ Đại Nhân).

3.1.3.1. Lễ hội Thiên Hậu Thánh Mẫu

3.1.3.2. Lễ hội Ông Bồn

- Lễ hội Ông Bồn họ Vương gốc Phúc Kiến (lễ hội Huyền Thiên Thượng Đế)
- Lễ hội Ông Bồn họ Lý gốc Phúc Kiến (lễ hội Thất Phủ Đại Nhân)

3.1.4. Lễ tết và các tập tục

- ❖ Tết Nguyên đán
- ❖ Tết Nguyên tiêu
- ❖ Tết Thanh minh
- ❖ Tết Đoan ngọ
- ❖ Tết Trung thu
- ❖ Tết Đông chí

3.2. Biến đổi văn hóa tinh thần của người Hoa ở Bình Dương hiện nay

3.2.1. Biến đổi về văn hóa ngôn ngữ

- *Tăng cường sử dụng song ngữ*

Kết quả khảo sát về ngôn ngữ sử dụng của người Hoa ở Bình Dương cho thấy 100% số người tham gia khảo sát có thể sử dụng tiếng dân tộc Kinh, 88% số người tham gia khảo sát có thể sử dụng tiếng Hoa phổ thông và chỉ có 17,5% số người có khả năng nói tiếng phương ngữ của nhóm mình. Điều này cho thấy một thực trạng khá phổ biến là tiếng Kinh và tiếng Hoa phổ thông đang dần chiếm ưu thế trong giao tiếp của người Hoa ở Bình Dương, trong khi các ngôn ngữ phương ngữ của các nhóm người

Hoa đang có xu hướng ít được sử dụng hơn.

- Biến đổi ngôn ngữ sử dụng trong gia đình

Kết quả khảo sát cho thấy tiếng Kinh được sử dụng rộng rãi nhất trong giao tiếp hàng ngày của người Hoa, chiếm 79,5% tổng số. Điều này phản ánh sự ảnh hưởng mạnh mẽ của môi trường sống và làm việc tại Việt Nam. Trẻ em người Hoa sử dụng tiếng Kinh trong giao tiếp hàng ngày tại trường học và trong các hoạt động xã hội, điều này dẫn đến việc tiếng Kinh trở thành ngôn ngữ chính, ngay cả trong gia đình. Một tỷ lệ nhỏ (chiếm 11,5%) sử dụng tiếng Hoa phổ thông trong gia đình. Điều này cho thấy tiếng Hoa vẫn còn được duy trì, nhưng không phải là ngôn ngữ chính trong gia đình. Có thể do sự giảm dần của thế hệ biết tiếng Hoa hoặc sự ưu tiên sử dụng tiếng Kinh để thuận tiện trong giao tiếp hàng ngày. Chỉ 9% sử dụng tiếng của nhóm phương ngữ riêng của mình, điều này cho thấy sự đa dạng ngôn ngữ trong cộng đồng người Hoa nhưng cũng thể hiện sự giảm sút trong việc duy trì các phương ngữ này.

- Biến đổi ngôn ngữ sử dụng trong cộng đồng

Trong các nơi công cộng và hội họp, người Hoa thường sử dụng tiếng Kinh nhiều hơn so với tiếng dân tộc của mình. Thống kê từ số liệu điều tra cho thấy việc sử dụng ngôn ngữ cũng thay đổi theo địa điểm, bối cảnh giao tiếp. Ở những nơi công cộng, hội họp người Hoa sử dụng tiếng dân tộc mình nói chung (bao gồm tiếng Hoa phổ thông và tiếng của nhóm phương ngữ mình) là 34,5%, tiếng Kinh là 91,5%. Tuy nhiên, việc sử dụng tiếng dân tộc mình trong các hội họp cộng đồng vẫn diễn ra, đặc biệt là khi muốn thể hiện sự gắn kết và tôn trọng với VHDT của mình.

Sự biến đổi ngôn ngữ sử dụng trong cộng đồng người Hoa ở Bình Dương phản ánh một quá trình hội nhập và thích nghi với môi trường xã hội Việt Nam. Mặc dù việc sử dụng tiếng Kinh là phổ biến và cần thiết để giao tiếp hiệu quả trong xã hội, cộng đồng người Hoa vẫn cần duy trì và bảo tồn ngôn ngữ mẹ đẻ và các phương ngữ truyền thống để giữ gìn BSVH của mình.

3.2.2. Biến đổi về tín ngưỡng, tôn giáo

Từ các số liệu trên, ta có thể kết luận rằng các tín ngưỡng truyền thống và tôn giáo đóng vai trò quan trọng trong đời sống của người Hoa ở Bình Dương. Họ duy trì một loạt các hoạt động thờ cúng, bao gồm cả các tín ngưỡng về tổ tiên, các vị thần, và Phật giáo. Từ đó thấy được đặc trưng tín ngưỡng của người Hoa ở Bình Dương:

- Sự pha trộn tín ngưỡng

Sự linh hoạt và đa dạng trong tín ngưỡng của người Hoa ở Bình Dương thể hiện một sự pha trộn và đồng hóa tinh tế giữa các yếu tố tôn giáo và tín ngưỡng khác nhau. Họ không ngần ngại kết hợp và tôn trọng các đạo và tín ngưỡng khác nhau, biểu hiện sự mở lòng và sự thoải mái trong việc tìm kiếm và thực hành tôn giáo.

- Tính dung hợp trong thờ phượng

Hình thức thờ phụng của họ cũng là một sự tổng hợp thờ phượng rất nhiều vị thần ở cùng một nơi, mặc dù cơ sở tín ngưỡng đó chủ yếu lập ra để thờ một vị thần.

Sự dung hợp độc đáo trong tín ngưỡng và sự pha trộn giữa Đạo giáo, Phật giáo và Nho giáo đã tạo nên một đặc trưng tín ngưỡng đa dạng, các hình thức thờ phượng và nghi lễ được kết hợp hài hòa. Điều này không chỉ phản ánh sự đa dạng trong tín ngưỡng mà còn cho thấy khả năng dung hợp và thích nghi với các yếu tố tôn giáo và văn hóa khác nhau trong cộng đồng người Hoa ở Bình Dương.

3.2.3. Biến đổi về lễ hội

Kết quả khảo sát cho thấy, hiện nay văn hóa lễ hội của người Hoa ở thành phố Thủ Dầu Một được đánh giá với mức độ “Có biến đổi” với điểm trung bình chung là 2,56. Kết quả khảo sát cho thấy lễ hội Thiên Hậu Thánh Mẫu có sự biến đổi nhiều nhất với điểm trung bình là 3,14, kế đến là lễ hội Huyện Thiên Thượng Đế với điểm trung bình là 2,76 và lễ hội Thất Phủ Đại Nhân với điểm trung bình là 1,78 với mức độ đánh giá là “Biến đổi ít”.

Kết quả khảo sát ở trên cũng cho thấy 100% ý kiến cho rằng lễ hội Thiên Hậu Thánh Mẫu được đánh giá là “Có biến đổi” (chiếm 86%) và “Biến đổi nhiều” (chiếm 14%) và 82% ý kiến đánh giá lễ hội Huyện Thiên Thượng Đế ở mức độ là “Có biến đổi”. Trong khi đó, lễ hội Thất Phủ Đại Nhân chỉ có 18% ý kiến cho rằng “Có biến đổi” và 82% ý kiến nhận định là “Biến đổi ít” (chiếm 42%) và “Không biến đổi” (chiếm 40%). Nên trong phần phân tích về sự biến đổi chi tiết của các lễ hội, tác giả sẽ đi sâu phân

tích sự biến đổi của hai lễ hội có sự biến đổi khá rõ nét là lễ hội Thiên Hậu Thánh Mẫu và lễ hội Huyền Thiên Thượng Đế.

3.2.3.1. Biến đổi trong lễ hội Thiên Hậu Thánh Mẫu

a) Biến đổi về quy mô tổ chức lễ hội và đối tượng tham gia

Kết quả khảo sát cho thấy có đến 92% ý kiến cho rằng lễ hội Thiên Hậu đang biến đổi về quy mô tổ chức lễ hội, chiếm tỉ lệ rất cao trong các yếu tố biến đổi. Mặc dù chỉ đơn thuần là một sinh hoạt tín ngưỡng mang tính chất dân gian, nhưng qua hàng trăm năm nay, tín ngưỡng này đã trở thành một lễ hội có quy mô lớn bậc nhất ở Bình Dương và miền Đông Nam Bộ vào dịp rằm tháng giêng, với những nghi lễ văn hóa mang đậm bản sắc đặc trưng của vùng đất Bình Dương. Qua phỏng vấn Ông Vương Vĩnh Thắng - Trưởng Ban trị sự lễ hội chùa Bà Phú Cường chia sẻ: “Hiện nay, lễ hội Thiên Hậu này không còn là lễ hội của riêng người Hoa nữa mà đã trở thành lễ hội của người dân Bình Dương nói chung. Khách thập phương từ các tỉnh Đồng Nai, Bình Phước, TP.HCM, các tỉnh miền Tây Nam Bộ về đây tham dự rất nhiều, họ không ngại đường xa, không phân biệt lễ hội của người Hoa hay người Việt mà người dân về đây tham dự lễ hội với mong muốn chung để được Bà phù hộ. Chúng tôi tổ chức đưa rước kiệu Bà vào những ngày đầu năm mới không chỉ là tập tục truyền thống của người Hoa mà còn với mong muốn Bà du xuân ban phước và phù hộ cho người dân có một năm thật sung túc và nhiều may mắn, thuận lợi”.

b) Biến đổi về hình thức tổ chức lễ hội

Kết quả khảo sát cũng cho thấy có 90,5% ý kiến cho rằng lễ hội đang có những biến đổi về nội dung và cách thức tổ chức lễ hội. Điều này được thể hiện những năm gần đây, ngoài các phương tiện truyền thống thì lễ hội ngày nay còn được hỗ trợ bởi các phương tiện xe, âm thanh, ánh sáng hiện đại, đa dạng, hiện đại hơn rất nhiều. Không gian lễ hội là không gian đan xen cái truyền thống và cái hiện đại. Những nhạc cụ truyền thống của người Hoa được thể hiện, tuồng tích cổ xưa của Trung Quốc được chuyển thể thành các vở diễn trên sân khấu hiện đại mà vẫn đậm sắc thái dân gian... Lễ hội này đã tạo ra không gian tôn vinh những giá trị truyền thống, đồng thời những giá trị này lại làm nên bản sắc riêng, lại thể hiện sinh động sự gắn kết giữa truyền thống và hiện đại của người Hoa nói riêng, người dân Bình Dương nói chung.

c) Biến đổi về vai trò quản lý của nhà nước

Trong những năm trở lại đây, với sự phát triển cả về quy mô và đối tượng tham gia, lễ hội được sự phối hợp của chặt chẽ của các cơ quan chức năng dưới sự chỉ đạo sâu sắc của Ban chỉ đạo lễ hội cùng với sự phối hợp của Ban trị sự các chùa, miếu và đồng thuận của người dân. Để bảo đảm ổn định tình hình an ninh trật tự, đồng thời tạo sự an tâm cho du khách khi đến với lễ hội, đến với địa phương. Điều này cho thấy, nếu trước đây lễ hội đơn thuần là văn hóa của cộng đồng người Hoa với sự tham gia và tổ chức của các thành viên trong cộng đồng người Hoa thì ngày nay với sự quan tâm cũng như chính sách của Đảng và Nhà nước thì vai trò hỗ trợ và tham gia của các cơ quan chức năng ngày càng rộng và rõ nét với sự tham gia của các lực lượng như: Công an, Hội phụ nữ, Phòng Lao động - Thương binh và Xã hội, Đoàn thanh niên,... với 87,5% ý kiến cho rằng lễ hội Thiên Hậu của người Hoa Bình Dương đang thay đổi về yếu tố này. Điều này cho thấy, chính quyền địa phương ngày càng có sự quan tâm nhiều hơn tới công văn hóa cộng đồng của các dân tộc thiểu số anh em ở địa phương, đặc biệt là dân tộc Hoa.

3.2.3.2. Biến đổi trong lễ hội Ông Bồn

Kết quả khảo sát cho thấy lễ hội Ông Bồn của người Hoa họ Vương gốc Phúc Kiến ở Bình Dương (Huyện Thiên Thượng Đế) cũng đang có sự biến đổi với 82% ý kiến đánh giá lễ hội là “Có biến đổi” so với lễ hội Ông Bồn của người Hoa họ Lý ở khu vực Chánh Nghĩa, Thủ Dầu Một, Bình Dương (Thất Phủ Đại Nhân) chỉ có 18% ý kiến cho rằng “Có biến đổi”.

Theo kết quả khảo sát cho thấy, lễ hội Ông Bồn của người Hoa ở Bình Dương trong những năm gần đây cũng có những biến đổi. Sự biến đổi thể hiện ở 2 phương diện: đối tượng tham gia và quy mô tổ chức của lễ hội, trong đó thể hiện rõ trong lễ hội Huyền Thiên Thượng Đế (Ông Bồn của nhóm người Phúc Kiến họ Vương) so với lễ hội Thất Phủ Đại Nhân (Ông Bồn của nhóm người Phúc Kiến họ Lý).

3.2.4. Biến đổi về lễ tết và các tập tục

Theo kết quả khảo sát, có thể thấy rằng người Hoa ở Bình Dương vẫn giữ và tổ chức một loạt ngày lễ và tết truyền thống hàng năm như Giỗ, Ngày rằm, Tết Đoan ngo... với tỷ lệ 100,0%. Tuy nhiên, cũng có sự biến đổi trong việc tổ chức các ngày lễ, tết, như việc tỷ lệ tổ chức các ngày lễ như Tết Nguyên Tiêu, Tết Thanh minh, và Tết Đông chí không cao như các ngày lễ khác chỉ chiếm 30,0% và 25,5%.

Cũng theo kết quả khảo sát, khi được hỏi lý do vì sao người Hoa vẫn duy trì việc tổ chức các ngày lễ tết truyền thống thì 100% ý kiến cho rằng đó là “phong tục truyền thống”. Điều này cho thấy việc giữ gìn và thực hiện các lễ tết truyền thống là một phần không thể thiếu trong đời sống văn hóa của cộng đồng người Hoa. Với 68% cho rằng việc tổ chức các ngày lễ cũng là cách để “giáo dục con cái” về văn hóa và truyền thống gia đình. Điều này phản ánh sự quan tâm của người Hoa đến việc duy trì và truyền đạt các GTVH cho thế hệ sau. Khoảng 42,5% người Hoa tổ chức lễ tết dựa trên quan niệm tín ngưỡng “có thờ có thiêng, có kiêng có lành”.

Tiểu kết chương 3

Trong chương 3, tác giả đã tập trung mô tả một số giá trị VHTT truyền thống và phân tích sự BDVHTT của người Hoa ở Bình Dương trong bối cảnh hiện nay trên các khía cạnh: tập tục lễ tết, ngôn ngữ, tập quán tín ngưỡng và lễ hội của người Hoa. Các khía cạnh đã và đang có nhiều thay đổi theo xu hướng vừa cách tân, đổi mới vừa mai một dần được thể hiện qua các điểm sau:

Biến đổi về văn hóa lễ tết và các tập tục: Mặc dù có sự giảm dần việc tổ chức một số lễ tết truyền thống do sự thay đổi trong lối sống và giá trị của thế hệ trẻ, người Hoa vẫn duy trì và tổ chức các ngày lễ, tết truyền thống. Điều này thể hiện sự gắn kết và giữ gìn nền văn hóa của cộng đồng người Hoa trong môi trường đa văn hóa như Bình Dương.

Biến đổi về văn hóa ngôn ngữ: Quá trình biến đổi ngôn ngữ của cộng đồng người Hoa tại Bình Dương thể hiện rõ qua ba khía cạnh: sự tăng cường sử dụng song ngữ, biến đổi ngôn ngữ sử dụng trong gia đình, và ngôn ngữ sử dụng trong cộng đồng.

Biến đổi về văn hóa tín ngưỡng, tôn giáo: Những tín ngưỡng thông vốn gắn liền với tập quán sản xuất cũ đã và đang được duy trì nhưng mất dần tính truyền thống. Thay vào đó, sự dung hợp độc đáo trong tín ngưỡng và sự pha trộn giữa Đạo giáo, Phật giáo và Nho giáo đã tạo nên một đặc trưng tín ngưỡng đa dạng.

Biến đổi về văn hóa lễ hội: Lễ hội của người Hoa ở Bình Dương vẫn được duy trì và tổ chức ở một mức độ nhất định, góp phần duy trì các GTVH truyền thống và tạo ra không gian gặp gỡ, giao lưu giữa các thế hệ. Tuy nhiên, không thể phủ nhận rằng những lễ hội này đã trải qua nhiều thay đổi và mất đi phần nào sự thiêng liêng và tính hấp dẫn vốn có. Trong một số lễ hội, ngoài các yếu tố truyền thống, còn có sự pha trộn với các yếu tố văn hóa hiện đại. Điều này thể hiện rõ ràng sự giao thoa và gắn bó sâu sắc giữa hai dân tộc Kinh và Hoa.

CHƯƠNG 4: VĂN HÓA XÃ HỘI CỦA NGƯỜI HOA Ở BÌNH DƯƠNG: TRUYỀN THỐNG VÀ BIẾN ĐỔI

Nếu chương 2 và 3 đã phân tích sự biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương được thể hiện ở hai lĩnh vực văn hóa vật chất và văn hóa tinh thần, thì chương 3 được dành để nói về sự biến đổi của các khuôn mẫu ứng xử, các vai trò, các giá trị trong quan hệ giữa người và người, được gọi là văn hóa xã hội, và đặc biệt là tính cố kết cộng đồng – với tư cách như một thuộc tính nổi trội của người Hoa.

4.1. Đặc điểm văn hóa xã hội truyền thống của người Hoa ở Bình Dương

4.1.1. Quan hệ hôn nhân của người Hoa

Người Hoa ở Bình Dương trước đây có quan niệm hôn nhân mang nặng tính chất truyền thống Trung Quốc. Hôn nhân được xem là biểu hiện của sự “hữu hảo giữa hai họ”, phục vụ cho việc kế thừa dòng tộc và phụng sự tổ tiên. Hôn nhân không dựa trên sự tự nguyện của hai người trẻ mà phụ thuộc vào “mệnh lệnh của cha mẹ, lời người dốt môi”.

Người Hoa ở Bình Dương theo chế độ phụ hệ nên quyền chủ động trong hôn nhân thuộc về con trai. Với hệ thống phụ hệ, quyền quyết định hôn nhân chủ yếu nằm ở nhà trai, với con trai chủ động trong việc tìm vợ. Con gái chỉ là đối tượng để nhà trai cưới về làm dâu. Một yếu tố quan trọng trong

việc lựa chọn hôn nhân là “môn đăng hộ đối”, tức là sự tương xứng về địa vị và điều kiện kinh tế giữa hai gia đình. Đối với những gia đình giàu có, việc kết hôn với gia đình có điều kiện tương đương là điều quan trọng. Trong khi đó, nhà gái thường khát khe hơn khi chọn gia đình để gả con, với mong muốn con gái mình có cuộc sống tốt đẹp hơn.

Hôn nhân luôn mang đậm tính truyền thống và tuân theo nhiều quy tắc khắt khe. Một trong những quan niệm lâu đời là người Hoa không lấy người trong họ, nhưng lại có thể kết hôn với bà con ruột khác họ như con cô, con cậu, con dì. Dù điều này có thể vi phạm luật Hôn nhân và Gia đình của Việt Nam hiện nay về vấn đề cận huyết, một số gia đình người Hoa vẫn duy trì tập quán này do ảnh hưởng của tư tưởng hôn nhân truyền thống. Trong tư tưởng hôn nhân của người Hoa, sự bất bình đẳng giới vẫn tồn tại, khi đàn ông có thể có nhiều vợ, nhưng phụ nữ không thể lấy nhiều chồng. Dù phong tục “năm thê bảy thiếp” đã giảm đi sau khi Luật Hôn nhân và Gia đình ra đời, trước đây điều này vẫn rất phổ biến trong cộng đồng người Hoa ở Bình Dương.

4.1.2. Quan hệ gia đình, dòng họ trong gia đình người Hoa

Quan hệ gia đình của người Hoa ở Bình Dương chi phối mọi thành viên trong cộng đồng và ảnh hưởng suốt mỗi đời người. Trong nội dung này, tác giả tập trung tìm hiểu sâu về quan hệ giữa các thành viên trong gia đình và quan hệ tộc họ của người Hoa ở Bình Dương qua đó thấy được những tương đồng và khác biệt với quan hệ trong gia đình người Việt hiện nay.

❖ Quan hệ giữa các thành viên trong gia đình

Truyền thống gia đình của người Hoa ở Bình Dương thường thể hiện sự sống chung trong đại gia đình, không giống như mô hình “tứ đại đồng đường” ở Trung Quốc. Đại gia đình ở đây được coi là lõi của mọi quan hệ, và sự sống chung được coi là ưu tiên hàng đầu. Mặc dù điều kiện sống có thể khiến gia đình phải tách ra khi không còn khả năng, nhưng ý niệm về sự sống chung vẫn được tôn trọng. Gia đình người Hoa ở Bình Dương thường tuân thủ chế độ phụ hệ, con mang họ của cha và người đàn ông đóng vai trò chủ chốt. Người đàn ông thường làm chủ gia đình, quyết định mọi việc và đứng tên trong các mối quan hệ xã hội và dòng họ. Phụ nữ thường chỉ có vai trò nội trợ và không tham gia vào các mối quan hệ xã hội ngoại trừ quan hệ thân tộc. Tư tưởng truyền thống còn ràng buộc phụ nữ Hoa ở Bình Dương, xem họ như “nữ sanh ngoại tộc” và hoàn toàn phụ thuộc vào gia đình chồng sau khi kết hôn. Điều này phản ánh sự chủ quan của người đàn ông trong gia đình và vai trò của phụ nữ ở mức độ thấp hơn so với người đàn ông.

❖ Quan hệ dòng họ

Dòng họ đóng vai trò rất quan trọng trong việc duy trì mối quan hệ gia đình và cộng đồng trong văn hóa người Hoa ở Bình Dương. Việc này không chỉ là một truyền thống mà còn phản ánh sự tôn trọng và lòng tin vào quan hệ huyết thống. Theo truyền thống, việc giữ gìn mối quan hệ gia đình là một phần không thể thiếu của cuộc sống. Việc chia sẻ cùng họ, cùng một dòng máu mang lại sự gắn bó và sự hiểu biết sâu sắc giữa các thành viên của gia đình và dòng họ. Sự phân biệt giữa “bên nội” và “bên ngoại” cũng là một phần của việc này. Con mang họ của cha thường được coi là nội, trong khi con gái sau khi kết hôn thường trở thành ngoại, tức là kết nghĩa với gia đình của chồng..

Trong bối cảnh hiện nay với sự phát triển của xã hội và sự hội nhập văn hóa, các mối quan hệ trong gia đình và dòng họ đang trải qua nhiều biến chuyển. Sự HĐH có thể làm cho con người cảm thấy xa lạ với truyền thống và phong tục tập quán của tổ tiên. Tuy nhiên, sự gìn giữ và lưu truyền truyền thống trong gia đình và dòng họ là vô cùng quan trọng để duy trì mối liên kết chặt chẽ giữa các thành viên trong gia đình và giữ vững những GTVH của dân tộc. Quan hệ gia đình và tộc họ đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành và phát triển của xã hội. Gia đình được coi là tế bào của xã hội, và mối quan hệ trong gia đình ảnh hưởng sâu rộng đến sự ổn định và phát triển của xã hội.

4.1.3. Các tổ chức xã hội của người Hoa

Trong quá trình di cư sang Việt Nam, đặc biệt là đến các khu vực như Nam Bộ và Bình Dương, người Hoa đã không chỉ tập trung vào việc ổn định nơi ăn, chốn ở và công việc mà còn quan tâm đến việc xây dựng các cơ sở sinh hoạt cộng đồng. Những cơ sở này được thành lập để giúp đỡ và bảo vệ nhau trong giai đoạn đầu đến vùng đất mới sinh cơ lập nghiệp. Đây là những địa điểm quy tụ những người có chung quê hương, họ hàng và thân tộc, giúp họ có thể gắn kết và hỗ trợ lẫn nhau.

Các cơ sở sinh hoạt cộng đồng chủ yếu được tổ chức dựa trên sự đồng nhất về ngôn ngữ và văn

hóa. Người Hoa thường xây dựng các tổ chức xã hội đặc trưng của mình, đồng thời cũng tham gia vào các tổ chức xã hội của dân bản địa. Những tổ chức này được lập ra theo quy chế của chính quyền địa phương, nhằm đáp ứng nhu cầu tự quản lý, giúp đỡ lẫn nhau trong cuộc sống và bảo vệ quyền lợi của cộng đồng. Ngoài ra, các tổ chức này còn đóng vai trò quan trọng trong việc duy trì và bảo tồn BSVH dân tộc. Thông qua các hoạt động cộng đồng, người Hoa ở Việt Nam đã không chỉ hội nhập vào xã hội mới mà còn giữ gìn và phát huy những GTVH truyền thống của mình.

❖ Các tổ chức bang, hội quán

Cộng đồng người Hoa tại Bình Dương đã hình thành và phát triển nhiều tổ chức xã hội mang đặc trưng riêng nhằm bảo vệ và duy trì VHDT cũng như hỗ trợ lẫn nhau trong quá trình hội nhập và phát triển kinh tế, xã hội. Các tổ chức này không chỉ giúp người Hoa ổn định cuộc sống mà còn thúc đẩy sự đoàn kết và hỗ trợ lẫn nhau trong cộng đồng. Dưới đây là một số tổ chức và cơ sở sinh hoạt cộng đồng tiêu biểu của người Hoa tại Bình Dương: Bang, Hội tương tế, Hội quán.

❖ Các hội đoàn xã hội nghề nghiệp

Các hội đoàn xã hội nghề nghiệp của người Hoa ở Bình Dương có vai trò quan trọng trong việc tương trợ phát triển kinh tế và gìn giữ truyền thống văn hóa. Các tổ chức này được thành lập và hoạt động theo nhiều hình thức khác nhau, bao gồm: Hội gia tộc, Hội kinh tế, Hội khuyến học, Hội đoàn văn hóa thể thao.

4.2. Biến đổi văn hóa xã hội của người Hoa ở Bình Dương

4.2.1. Thực trạng quan hệ hôn nhân của người Hoa hiện nay

Hiện nay, quan hệ hôn nhân của người Hoa ở Bình Dương đã có nhiều biến đổi đáng kể so với trước đây, khi tư tưởng truyền thống từng chi phối mạnh mẽ đời sống hôn nhân và gia đình của họ. Những biến đổi này phản ánh sự thích ứng với xã hội hiện đại, sự giao thoa văn hóa với các dân tộc khác, cũng như tác động của các quy định pháp luật như Luật Hôn nhân và Gia đình. Dưới đây là những biến đổi chính trong quan hệ hôn nhân của người Hoa tại Bình Dương hiện nay:

- ❖ Thay đổi trong quan niệm về tình yêu và tự do lựa chọn bạn đời
- ❖ Sự cởi mở trong việc kết hôn với các dân tộc khác

Kết quả khảo sát cho thấy có đến 147 ý kiến trả lời rằng là vợ/chồng của họ là người Kinh (chiếm 73,5%), có 34 ý kiến trả lời là người khác nhóm phương ngữ (chiếm 17%) và chỉ có 19 ý kiến trả lời là vợ chồng họ là người cùng nhóm phương ngữ (chiếm 9,5%). Số liệu này cho thấy xu hướng kết hôn giữa người Hoa với người Kinh đang ngày càng phổ biến, phản ánh sự hòa nhập mạnh mẽ giữa người Hoa với cộng đồng dân tộc Việt Nam. Tỷ lệ kết hôn giữa người Hoa cùng hoặc khác nhóm phương ngữ vẫn tồn tại, nhưng ở mức thấp hơn, cho thấy có sự thay đổi trong quan niệm hôn nhân của người Hoa trên các phương diện:

- ❖ Thay đổi trong quan niệm bình đẳng giới về con cái
- ❖ Thay đổi về mô hình gia đình
- ❖ Thay đổi của quan hệ xã hội trong các gia đình hôn nhân hỗn hợp Hoa – Việt

Hôn nhân hỗn hợp giữa người Hoa và người Việt tại Bình Dương không chỉ là sự kết hợp giữa hai cá nhân mà còn là sự giao thoa văn hóa giữa hai cộng đồng. Sự biến đổi trong QHXX của các gia đình này được thể hiện rõ qua các khía cạnh sau:

- Quan hệ vợ chồng
- Quan hệ cha mẹ và con cái
- Quan hệ với gia đình nội ngoại
- Quan hệ xã hội trong cộng đồng

Sự biến đổi trong quan hệ hôn nhân của người Hoa ở Bình Dương phản ánh quá trình chuyển mình từ các giá trị truyền thống sang những quan niệm hiện đại hơn. Tuy nhiên, họ vẫn giữ được một số giá trị văn hóa đặc trưng, tạo nên sự hòa hợp giữa truyền thống và hiện đại. Điều này cho phép người Hoa tiếp tục duy trì bản sắc văn hóa của mình, đồng thời tích cực hòa nhập vào xã hội Việt Nam ngày nay.

4.2.2. Thực trạng quan hệ gia đình, dòng họ của người Hoa hiện nay

Trong quan hệ gia đình của người Hoa ở Bình Dương, hình thức gia đình phụ quyền vẫn còn tồn tại nhưng tính chất gia trưởng đã có những biến đổi đáng kể. Trong xã hội truyền thống, người đàn ông

thường đảm nhận vị trí quan trọng và có tiếng nói quyết định trong gia đình. Tuy nhiên, với sự phát triển của nền kinh tế và sự đa dạng hóa trong các hoạt động kinh tế gia đình, vị trí của người đàn ông không còn tuyệt đối như trước.

Có thể thấy xu hướng gia đình mở rộng từ ba đến bốn thế hệ đã dần giảm sút, thay vào đó là mô hình gia đình hạt nhân với hai thế hệ, bao gồm cha mẹ và con cái, đang trở nên phổ biến hơn. Ngoài ra, quy mô của các gia đình cũng đang thu nhỏ lại, với nhiều gia đình chọn cách tách hộ và sống độc lập hơn. Tuy nhiên, điều này cũng có thể gây ra một số thách thức mới, bao gồm cảm giác cô đơn và thiếu sự hỗ trợ từ cộng đồng gia đình mở rộng. Kết quả khảo sát cũng cho thấy mỗi gia đình thường gồm khoảng 4 đến 6 người (chiếm trên 91%), từ 1 đến 3 người chiếm 7%, chỉ có 1,5% gia đình có từ 7 người trở lên. Số thế hệ cùng sống phổ biến là gia đình hai thế hệ (55%), gia đình ba thế hệ vẫn còn 36,5%, gia đình bốn thế hệ chỉ còn chiếm 1,5%, gia đình một thế hệ chiếm 7%.

Sự giảm đi của tính chất phụ quyền trong gia đình là một xu hướng rõ ràng, điều này phản ánh qua việc người phụ nữ ngày càng có sức ảnh hưởng lớn hơn trong gia đình. Kết quả của khảo sát cũng cho thấy xu hướng gia tăng của mô hình gia đình hạt nhân và quy mô gia đình nhỏ hơn. Khi được hỏi: “Ông/bà mong muốn ở với ai khi về già” thì có 52% ý kiến trả lời là “ở với con nào cũng được”, 14,5% là “muốn ở với con trai trưởng”, và 8% ý kiến là “muốn ở với con gái trưởng thành” và “mong muốn sống riêng” chiếm tới 25,5%.

Dựa trên kết quả khảo sát, có thể thấy rằng tỷ lệ nhờ cậy các thành viên trong gia đình và cộng đồng khi có việc quan trọng là khá cao. Đặc biệt, bố mẹ vợ và anh em bên vợ đứng đầu với tỷ lệ lớn nhất (96%), tiếp theo là bố mẹ chồng và anh em bên chồng (chiếm tỷ lệ trên 80%). Điều này cho thấy sự quan trọng của mối quan hệ gia đình và họ hàng trong việc hỗ trợ và giúp đỡ nhau trong các tình huống quan trọng. Hàng xóm và bạn bè cũng đóng vai trò nhưng với tỷ lệ thấp hơn với 13,5%.

4.2.3. Thực trạng quan hệ xã hội của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương

Quan hệ xã hội là một phần không thể thiếu của đời sống cộng đồng, thể hiện bản chất, kết cấu và trình độ phát triển của mỗi xã hội. Tại Bình Dương, quan hệ xã hội của người Hoa phản ánh qua cả quan hệ trong cộng đồng và quan hệ ngoài cộng đồng.

❖ Quan hệ xã hội trong cộng đồng người Hoa

Trong cộng đồng người Hoa ở Bình Dương, quan hệ xã hội có đặc trưng đa dạng và phong phú, thể hiện rõ nét qua ba dạng chính: (i) quan hệ xã hội dựa trên liên kết về mặt ngôn ngữ, (ii) quan hệ xã hội dựa trên liên kết tổ chức xã hội và (iii) quan hệ xã hội dựa trên mối liên kết huyết thống.

- *Quan hệ xã hội dựa trên liên kết về mặt ngôn ngữ*
- *Quan hệ xã hội dựa trên liên kết về mặt tổ chức xã hội*
- *Quan hệ xã hội được dựa trên liên kết dòng tộc*

❖ Quan hệ xã hội ngoài cộng đồng của người Hoa

Quan hệ xã hội ngoài cộng đồng của người Hoa tại Bình Dương đã được hình thành từ rất sớm khi đến vùng đất này và trải qua nhiều thử thách. Việc vượt qua những khó khăn và xây dựng thành công cộng đồng Hoa ngữ là minh chứng cho tính hòa đồng, sự cần cù chịu khó, và cách ứng xử mềm mỏng của người Hoa di cư. Trong số những mối quan hệ này, đáng chú ý là quan hệ với chính quyền sở tại, quan hệ với cư dân bản địa và quan hệ với thân nhân, đồng hương bên ngoài.

- *Quan hệ với chính quyền địa phương*: là một phần quan trọng trong việc đảm bảo sự hòa nhập và phát triển bền vững của cộng đồng. Bằng cách tôn trọng pháp luật, tuân thủ quy định và tham gia tích cực vào các hoạt động cộng đồng, người Hoa đã tạo ra một mối quan hệ tích cực với chính quyền địa phương.

- *Quan hệ với người dân địa phương*

Người Hoa ở Bình Dương, đa số xuất thân từ các vùng ven biển nam Trung Quốc như Quảng Đông, Phúc Kiến, Triều Châu. Họ đến đây với hy vọng tìm kiếm cơ hội mới vì chiến tranh và nghèo đói ở quê nhà. Tính tình hiền lành, điềm đạm và chăm chỉ làm việc của người Hoa đã tạo ra sự ấn tượng tốt đẹp đối với những người mà họ gặp gỡ. Nhờ vào tư chất này, họ dễ dàng hòa nhập với các nhóm người Việt và cư dân bản địa như người Khmer, Stiêng.

- *Quan hệ với cộng đồng người Hoa ở các khu vực*

Cộng đồng người Hoa ở Bình Dương duy trì mối quan hệ khá chặt chẽ với người Hoa ở Chợ

Lớn cũng như các khu vực khác ở Nam Bộ nên thường xuyên tham gia các hoạt động văn hóa và kinh tế cùng nhau, đồng thời quyên góp tài chính cho các hoạt động xã hội.

- *Quan hệ với thân nhân và đồng hương ở nước ngoài*

Mặc dù hầu hết thế hệ người Hoa ở Bình Dương hiện nay sinh ra và lớn lên tại Việt Nam, hoặc đã đến Việt Nam từ khi còn rất nhỏ nhưng họ vẫn giữ liên lạc với tông tộc và gốc gác của mình ở quê xưa. Nhiều người Hoa vẫn khao khát trở về quê hương để thăm lại bà con, họ hàng, đặc biệt là những lớp thế hệ lớn tuổi và những người sinh ra tại Trung Hoa. Tuy nhiên, đa số mối quan hệ này chỉ dừng lại ở mức độ thăm viếng, không phải là việc hồi hương để định cư.

Tiểu kết chương 4

Trong Chương 4 của nghiên cứu, tác giả đã tập trung phân tích các giá trị văn hóa xã hội truyền thống của người Hoa ở Bình Dương và các biến đổi trong bối cảnh hiện nay, đặc biệt trong các khía cạnh quan hệ hôn nhân, gia đình, dòng họ, và xã hội.

Quan hệ hôn nhân: Cùng với sự phát triển của giáo dục và mức độ tiếp cận thông tin, người Hoa ở Bình Dương đã có những thay đổi trong quan niệm về hôn nhân. Quan niệm về bình đẳng giới trong hôn nhân cũng được chấp nhận rộng rãi hơn, phù hợp với xu thế hiện đại. Người trẻ, đặc biệt là thế hệ thứ hai và thứ ba, có xu hướng đề cao hôn nhân tự nguyện và tình yêu hơn là sự sắp đặt của gia đình, dù những yếu tố truyền thống vẫn còn tồn tại.

Quan hệ gia đình: Dưới tác động của quá trình CNH-HĐH, quan hệ gia đình của người Hoa đang đối diện với nhiều thách thức. Vai trò truyền thống của các thành viên trong gia đình thay đổi, vai trò của người đàn ông chủ gia đình đã giảm bớt “uy quyền”, và phụ nữ hoặc con cái có thể đóng vai trò điều hành kinh tế gia đình. Các mối quan hệ trong gia đình cũng dần giảm bớt sự khác biệt về vai trò theo truyền thống, nhưng hệ giá trị gia đình vẫn duy trì những trật tự cơ bản.

Quan hệ dòng họ: Trong cộng đồng người Hoa, gia đình và dòng họ vẫn giữ vai trò quan trọng trong việc hỗ trợ lẫn nhau, nhất là khi sống gần nhau trong các chòm xóm. Dòng họ người Hoa được tổ chức rất chặt chẽ và tuân thủ các quy tắc tôn ti, trật tự. Quá trình công nghiệp hóa và kinh tế thị trường có thể dẫn đến một số mâu thuẫn nhỏ trong quan hệ dòng họ, đặc biệt giữa các thế hệ, nhưng nhìn chung, sự hỗ trợ và cố kết trong dòng họ vẫn là giá trị quan trọng.

Quan hệ xã hội: Người Hoa tại Bình Dương duy trì mối quan hệ đoàn kết, hỗ trợ lẫn nhau trong hoạt động kinh doanh, sản xuất và văn hóa. Họ giữ gìn các giá trị truyền thống, đồng thời hòa nhập tích cực với cộng đồng người Việt và các dân tộc khác. Người Hoa không chỉ duy trì quan hệ trong cộng đồng mà còn xây dựng mối quan hệ gắn kết với cư dân địa phương, từ đó mở ra nhiều cơ hội kinh doanh, phát triển cá nhân và thúc đẩy sự phát triển chung của vùng Bình Dương.

Các biến đổi trong quan hệ xã hội của người Hoa ở Bình Dương không chỉ phản ánh khả năng thích ứng của cộng đồng mà còn cho thấy sự linh hoạt trong việc duy trì và phát triển các giá trị văn hóa truyền thống. Đồng thời, sự hòa nhập và giao lưu tích cực với các cộng đồng khác đã tạo ra một môi trường đa văn hóa, góp phần làm giàu thêm cho xã hội Bình Dương trong bối cảnh hiện đại.

CHƯƠNG 5: CÁC YẾU TỐ TÁC ĐỘNG, PHƯƠNG THỨC VÀ XU HƯỚNG BIẾN ĐỔI VĂN HÓA TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI HOA Ở BÌNH DƯƠNG HIỆN NAY

5.1. Các yếu tố tác động đến sự biến đổi văn hóa truyền thống của người Hoa ở Bình Dương

5.1.1. Yếu tố tư tưởng và chính sách nhà nước

Từ sau thời kỳ Đổi mới năm 1986, Nhà nước Việt Nam đã thực hiện nhiều chính sách nhằm đảm bảo sự bình đẳng và phát triển của các dân tộc thiểu số, trong đó có dân tộc Hoa. Các chính sách này nhắm đến việc hòa nhập cộng đồng dân tộc Hoa vào xã hội, đồng thời giữ gìn bản sắc văn hóa và phát triển kinh tế xã hội cho các dân tộc thiểu số nói chung và người Hoa nói riêng.

Theo tinh thần Chỉ thị số 62-CT/TW năm 1995 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam, tài liệu của Ban Dân vận Trung ương về đề cương giới thiệu Chỉ thị số 62-CT/TW của Ban Bí thư Trung ương Đảng (Khóa VII) về “tăng cường công tác người Hoa trong tình hình mới”, ngày 20/03/1996. Trong đó khẳng định: “Người Hoa là công dân Việt Nam, là một thành phần dân tộc trong cộng đồng các dân tộc Việt Nam theo quy định của Hiến pháp và pháp luật nước Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam, thực hiện mọi chế độ, chính sách chung của Đảng và Nhà nước như tất cả các dân tộc khác”. Do đó, các chính sách đối với người Hoa nằm trong tổng thể chính sách dân tộc, cộng đồng

người Hoa được hưởng các chính sách và thực hiện nghĩa vụ công dân với tư cách là một thành phần dân tộc.

Sự biến đổi văn hóa của cộng đồng người Hoa tại Bình Dương, đặc biệt trong bối cảnh phát triển kinh tế - xã hội nhanh chóng, chịu ảnh hưởng mạnh mẽ từ các yếu tố tư tưởng và chính sách của Nhà nước. Các yếu tố này đóng vai trò quan trọng trong việc định hình và điều chỉnh quá trình hội nhập và phát triển của người Hoa tại Bình Dương, nhất là khi tỉnh này trải qua quá trình công nghiệp hóa và đô thị hóa nhanh chóng. Dưới đây là một số tác động cụ thể của các yếu tố này lên văn hóa người Hoa tại Bình Dương:

- ❖ Chính sách đồng hóa văn hóa và giữ gìn bản sắc
- ❖ Tư tưởng hội nhập và phát triển kinh tế
- ❖ Sự đa dạng hóa văn hóa trong quá trình đô thị hóa
- ❖ Chính sách giáo dục và ngôn ngữ
- ❖ Chính sách về hội nhập quốc tế và phát triển cộng đồng người Hoa

Những yếu tố tư tưởng và chính sách của Nhà nước đã có những tác động sâu sắc đến sự biến đổi văn hóa của cộng đồng người Hoa tại Bình Dương. Trong bối cảnh công nghiệp hóa và đô thị hóa nhanh chóng, cộng đồng người Hoa tại đây vừa tiếp tục giữ gìn các giá trị văn hóa truyền thống, vừa phát huy tinh thần hội nhập và phát triển kinh tế. Sự dung hòa giữa bảo tồn và đổi mới đã giúp cộng đồng người Hoa thích nghi với nhịp sống hiện đại, đồng thời góp phần vào sự phát triển KT – XH chung của tỉnh Bình Dương.

5.1.2. Yếu tố kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế, toàn cầu hóa

Yếu tố kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế và toàn cầu hóa được xem là tác động mạnh mẽ nhất đến sự biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương, theo khảo sát với 100% ý kiến đánh giá đây là nguyên nhân quan trọng nhất.

Trong bối cảnh kinh tế thị trường, người Hoa tại Bình Dương đã tham gia sâu vào các hoạt động kinh doanh, sản xuất và thương mại. Điều này đòi hỏi sự linh hoạt và thích ứng với các điều kiện mới, không chỉ trong kinh tế mà còn trong cách tổ chức xã hội và gia đình. Thay đổi trong cách thức tổ chức sản xuất: Từ các mô hình kinh doanh truyền thống như gia đình tự quản, người Hoa ở Bình Dương đã dần chuyển sang mô hình hiện đại hơn với sự chuyên môn hóa và mở rộng quy mô. Điều này cũng làm thay đổi mối quan hệ gia đình và dòng họ trong việc điều hành các hoạt động kinh tế của người Hoa.

5.1.3. Yếu tố phát triển kinh tế, xã hội của địa phương

Với 92% ý kiến khảo sát đã nhận định sự phát triển mạnh mẽ của địa phương dẫn đến những thay đổi về điều kiện sống và tác động tới VH của người Hoa tại Bình Dương.

Như vậy, sự phát triển kinh tế, xã hội của địa phương không chỉ cải thiện đời sống vật chất mà còn tác động sâu sắc đến văn hóa truyền thống của người Hoa, dẫn đến sự biến đổi và điều chỉnh để phù hợp với bối cảnh mới, góp phần vào sự đa dạng và phong phú của nền văn hóa hiện đại của họ.

5.1.4. Yếu tố xã hội truyền thống của người Hoa

Bên cạnh các yếu tố trên, yếu tố xã hội truyền thống đã có những tác động quan trọng đến sự biến đổi văn hóa của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương. Những yếu tố này bao gồm cấu trúc gia đình, các giá trị văn hóa truyền thống, tín ngưỡng và tôn giáo, cũng như các mối quan hệ cộng đồng trong cộng đồng người Hoa.

- ❖ Cấu trúc gia đình truyền thống
- ❖ Giá trị văn hóa truyền thống
- ❖ Tín ngưỡng và tôn giáo
- ❖ Quan hệ cộng đồng và truyền thống xã hội
- ❖ Vai trò của giáo dục và hội nhập xã hội

5.1.5. Yếu tố giao lưu và hòa nhập văn hóa

Quá trình cộng cư sinh sống của người Hoa tại Bình Dương cùng với sự phát triển kinh tế, thu hút lao động đa dạng đến Bình Dương đã tạo ra sự giao lưu về mặt văn hóa giữa người Hoa cùng với các dân tộc, đặc biệt là người Việt. Cuộc sống chung và lâu dài trên cùng một địa bàn đã dẫn đến sự đan xen và pha trộn lẫn nhau giữa các nền văn hóa, tạo nên nét đặc trưng trong BSVH của người Hoa ở

Bình Dương. Sự giao thoa này dẫn đến những thay đổi trong cách sinh hoạt, hôn nhân, tín ngưỡng, lễ hội, và thậm chí ngôn ngữ trong cộng đồng người Hoa.

Sự pha trộn ngôn ngữ giữa tiếng Hoa và tiếng Việt cũng là một biểu hiện của giao lưu văn hóa, thể hiện sự hòa nhập và đa dạng trong cộng đồng. Bên cạnh đó, sự pha trộn ngôn ngữ giữa tiếng Hoa và tiếng Việt cũng là một dạng của giao lưu văn hóa, thể hiện sự hòa nhập và đa văn hóa của cộng đồng. Tiếng Việt trở thành ngôn ngữ sử dụng phổ biến, nhưng vẫn phản ánh được sự đa dạng và phong phú trong ngôn ngữ của người Hoa ở Bình Dương.

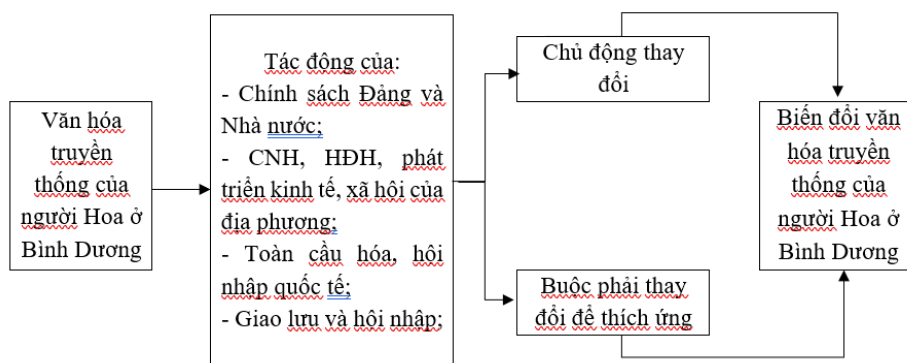
Giao lưu và hòa nhập văn hóa của người Hoa ở Bình Dương thể hiện một sự đa dạng và tích cực trong việc tiếp nhận và kết hợp các nền văn hóa khác nhau. Đây không chỉ là sự chấp nhận mà còn là quá trình lựa chọn, củng cố và bổ sung cho BSVH của cộng đồng người Hoa, từ đó làm giàu thêm cho BSVH của khu vực.

Kết quả khảo sát cho thấy một cái nhìn khá tích cực về sự ảnh hưởng đến văn hóa truyền thống của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương. Mặc dù có sự biến đổi và mai một, nhưng hầu hết mọi người đều thấy rằng các yếu tố tác động lại giúp giữ gìn văn hóa tốt hơn mà không gây ra tiêu cực hay mâu thuẫn. Điều này có thể phản ánh một quá trình thích nghi tích cực, nơi cộng đồng vẫn có thể duy trì bản sắc văn hóa của mình trong bối cảnh thay đổi.

5.2. Phương thức biến đổi văn hóa truyền thống của người Hoa ở Bình Dương

Sự biến đổi và phát triển văn hóa là một quy luật tất yếu, không chỉ riêng với bất kỳ nền văn hóa nào mà còn với xã hội và con người nói chung. Văn hóa, một hình thái ý thức xã hội, cũng nằm trong quy luật này, khi nó không ngừng thay đổi và điều chỉnh theo thời gian. Sự BDVH diễn ra theo hai hình thức: (1) Sự BDVH xuất phát từ chính tự thân nền VH và (2) Sự biến đổi do các yếu tố bên ngoài tác động vào.

Trong bối cảnh TCH cũng như quá trình CNH, HĐH đã và đang diễn ra khá mạnh mẽ ở Bình Dương, quá trình biến đổi văn hóa truyền thống của người Hoa ở Bình Dương diễn ra dưới sự tác động của các yếu tố ngoại cảnh, đặc biệt là sự phát triển kinh tế của địa phương. Điều này đã thúc đẩy sự giao thoa văn hóa giữa cộng đồng người Hoa và người bản địa, đồng thời tạo ra sự biến đổi trong cả hai nhóm, với người địa phương chịu sự ảnh hưởng sâu sắc hơn. Sơ đồ về các phương thức và quá trình biến đổi văn hóa:

Sơ đồ 5.1. Khung phân tích phương thức biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương

Bảng số liệu của kết quả khảo sát cho thấy một cái nhìn khá tích cực về sự ảnh hưởng đến văn hóa truyền thống của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương. Mặc dù có sự biến đổi và mai một, nhưng hầu hết mọi người đều thấy rằng các yếu tố tác động lại giúp giữ gìn văn hóa tốt hơn mà không gây ra tiêu cực hay mâu thuẫn. Điều này có thể phản ánh một quá trình thích nghi tích cực, nơi cộng đồng vẫn có thể duy trì bản sắc văn hóa của mình trong bối cảnh thay đổi. Nhìn chung, khảo sát cho thấy phần lớn cộng đồng người Hoa có xu hướng thích ứng một cách chủ động và tích cực với sự thay đổi của môi trường sống, trong khi một nhóm nhỏ cảm thấy cần phải thay đổi để không bị bỏ lại phía sau trong quá trình phát triển.

Kết quả khảo sát cho thấy sự đồng thuận mạnh mẽ trong cộng đồng người Hoa về trách nhiệm giữ gìn văn hóa truyền thống. Với 100% ý kiến cho rằng trách nhiệm này thuộc về bản thân người Hoa và các tổ chức Bang Hội cho thấy ý thức tự giác và sự đồng thuận mạnh mẽ cũng như sự quyết tâm

trong cộng đồng về vai trò của chính mình trong việc bảo tồn văn hóa của họ. Điều này phản ánh ý thức cộng đồng cao và tinh thần chủ động trong việc bảo tồn văn hóa.

Mặc dù chỉ có 27,5% ý kiến cho rằng chính quyền địa phương có trách nhiệm, nhưng điều này vẫn cho thấy vai trò quan trọng của các cơ quan chức năng trong việc hỗ trợ. Các nhà nghiên cứu và người làm công tác dân tộc cũng đóng góp một phần, nhưng có vẻ như vai trò của họ chưa được nhận diện rõ ràng trong mắt cộng đồng.

5.3. Xu hướng biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương hiện nay

5.3.1. Xu hướng cách tân, đổi mới các yếu tố văn hóa truyền thống

5.3.2. Xu hướng mai một các yếu tố văn hóa truyền thống

5.3.3. Xu hướng giữ gìn và bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống

Tiểu kết chương 5

Trên cơ sở nghiên cứu, tìm hiểu các yếu tố tác động và xu hướng BĐVH truyền thống của người Hoa, chương 5 đã tập trung làm rõ những nội dung sau:

Sự BĐVH truyền thống của người Hoa ở Bình Dương chịu tác động của hàng loạt các yếu tố như: kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế và toàn cầu hóa; yếu tố phát triển kinh tế, xã hội của địa phương; yếu tố tư tưởng và chính sách nhà nước; yếu tố xã hội truyền thống của người Hoa; yếu tố giao lưu và hòa nhập văn hóa. Sự phát triển của kinh tế địa phương và hội nhập quốc tế đã tác động rất nhiều đến sự BĐVH truyền thống của người Hoa ở cả 3 khía cạnh của VH bao gồm VHVC, VHTT và VHXH.

Nghiên cứu cũng cho thấy sự biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương hiện nay diễn ra qua hai phương thức: (1) Sự biến đổi từ tự thân nền văn hóa và (2) Sự biến đổi do yếu tố bên ngoài tác động với 87% ý kiến cho rằng người Hoa ở Bình Dương chủ động thay đổi một số nét văn hóa truyền thống của mình trong quá trình chung sống và phát triển ở Bình Dương.

Xu hướng biến đổi: Trong phát triển KT-XH nói chung thì các GTVH truyền thống của người Hoa cũng có những biến đổi nhất định. Đặc biệt trong bối cảnh phát triển kinh tế ở địa phương thì những biến đổi đó có thể hiện rõ nét và hình thành nên những xu hướng biến đổi VH của người Hoa. Hiện nay VH truyền thống của người Hoa ở Bình Dương đang có sự biến đổi. Sự BĐVH của người Hoa đang diễn ra đa dạng dưới nhiều hình thức khác nhau. Cơ bản, có ba xu hướng biến đổi chính: Xu hướng cách tân và đổi mới, xu hướng mai một, xu hướng khôi phục, giữ gìn và bảo tồn các GTVH truyền thống. Sự đa dạng này cho thấy rằng người Hoa đang tìm kiếm sự cân bằng giữa việc giữ gìn BSVH và thích nghi với thế giới hiện đại, và điều này góp phần tạo ra một cộng đồng văn hóa phong phú và đa chiều.

KẾT LUẬN VÀ KHUYẾN NGHỊ

❖ KẾT LUẬN

Kết quả nghiên cứu đã chứng minh rằng văn hóa Hoa đang trải qua sự biến đổi và phát triển đáng kể trong thời đại hiện đại. Thực tế này không chỉ là quy luật chung của sự phát triển mà còn là kết quả của sự tác động của các yếu tố kinh tế - xã hội, giao lưu văn hóa giữa các dân tộc và vùng miền. Sự biến đổi này phản ánh sự thích nghi của văn hóa Hoa với môi trường xã hội mới và xu hướng hội nhập quốc tế.

Nghiên cứu đã cung cấp một cái nhìn tổng quan về địa bàn nghiên cứu và lịch sử hình thành - phát triển của cộng đồng người Hoa ở Bình Dương. Việc này giúp cho độc giả hiểu rõ hơn về bối cảnh và ngữ cảnh của nghiên cứu, từ đó hình dung được các mối liên hệ và sự biến đổi văn hóa một cách toàn diện. Tổng thể, cơ sở lý luận và thực tiễn đã cung cấp một cơ sở vững chắc để tiếp tục nghiên cứu về biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương.

Nghiên cứu đã chỉ ra rằng sự BĐVH Hoa không chỉ diễn ra trong một lĩnh vực cụ thể mà còn phản ánh ở nhiều mặt khác nhau của đời sống cộng đồng. Từ tập quán sản xuất kinh doanh, sinh hoạt thường nhật, đến lễ hội, ngôn ngữ, tín ngưỡng và kiến trúc, sự biến đổi và phát triển đều rất đa dạng và phong phú.

Nghiên cứu cũng chỉ ra sự BĐVH truyền thống của người Hoa ở Bình Dương chịu tác động của hàng loạt các yếu tố như: yếu tố phát triển kinh tế, xã hội của địa phương và hội nhập quốc tế; yếu tố tư tưởng và chính sách nhà nước; yếu tố giao lưu văn hóa; yếu tố xã hội truyền thống. Sự phát triển của

kinh tế địa phương và hội nhập quốc tế đã tạo nên sự BDVH truyền thống của người Hoa ở cả 3 khía cạnh của VH: VHVC, VHTT và VHXXH. Nghiên cứu cũng cho thấy sự biến đổi văn hóa của người Hoa ở Bình Dương hiện nay diễn ra qua hai phương thức: (1) Sự biến đổi từ tự thân nền văn hóa và (2) Sự biến đổi do yếu tố bên ngoài tác động.

Trong phát triển KT-XH nói chung thì các GTVH truyền thống của người Hoa cũng có những biến đổi nhất định. Đặc biệt trong bối cảnh phát triển kinh tế ở địa phương thì những biến đổi đó có thể hiện rõ nét và hình thành nên những xu hướng biến đổi VH của người Hoa đang diễn ra đa dạng dưới nhiều hình thức khác nhau. Cơ bản, có ba xu hướng biến đổi chính: Xu hướng cách tân và đổi mới, xu hướng mai một, xu hướng khôi phục, giữ gìn và bảo tồn các GTVH truyền thống. Sự đa dạng này cho thấy rằng người Hoa đang tìm kiếm sự cân bằng giữa việc giữ gìn BSVH và thích nghi với thế giới hiện đại, và điều này góp phần tạo ra một cộng đồng văn hóa phong phú và đa chiều.

Kết quả nghiên cứu này cung cấp một cái nhìn tổng quan và sâu sắc về sự phát triển văn hóa của người Hoa ở Bình Dương, từ đó nhấn mạnh tầm quan trọng của việc duy trì và bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống đồng thời khuyến khích sự đổi mới và thích nghi với môi trường mới. Điều này không chỉ là một vấn đề của người Hoa mà còn là một phần quan trọng trong quá trình hình thành và phát triển của xã hội đa văn hóa hiện nay.

❖ KHUYẾN NGHỊ

1. Nâng cao nhận thức toàn xã hội, trước hết là quản lý của nhà nước, các cấp chính quyền, nhà nghiên cứu và cả cộng đồng về nhiệm vụ bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa truyền thống của người Hoa
2. Bảo tồn những giá trị văn hóa truyền thống của người Hoa gắn với hoạt động văn hóa tín ngưỡng, kinh tế và du lịch
3. Phát huy vai trò, tích tích cực, chủ động của từng cá nhân, từng gia đình, từng nhóm phương ngữ, nhất là những người có uy tín trong cộng đồng dân tộc Hoa

Tóm lại, việc phát huy vai trò tích cực của từng cá nhân, gia đình và nhóm phương ngữ là cực kỳ quan trọng trong việc bảo tồn và phát huy GTVH truyền thống của người Hoa. Đây là một quá trình lâu dài và đòi hỏi sự chung tay và nỗ lực từ tất cả các bên để đạt được mục tiêu này.

DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN

1. Quách Đức Tài, Đặng Hoàng Lan. (2021). “Preserving the values of relics of the Chinese in Binh Duong province in the development of spiritual tourism (Study case: Ong Bon temples in Chanh Nghia ward, Thu Dau Mot city)”, in *TED-2021 Proceedings of the International Conference on Culture, Education, and Tourism with Economic Development*, organized by Institute of Science, Education, Culture, Sports and Tourism, Da Lat University and Ho Chi Minh City University of Foreign Languages and Information Technology, ISBN 978-604-80-5756-5, pg.25-33.
2. Quách Đức Tài. (2022). “The festival changes of the Chinese in Binh Duong (Case study: Thien Hau Thanh Mau’s festival of the Chinese in Thu Dau Mot city, Binh Duong province)”, in *the Proceedings of the 3rd International Conference on Science, Technology and Society Studies (STS 2022)*, organized by Ho Chi Minh City University of Technology, ISBN: 978-604-76-2568-0, pg.553-560.
3. Quách Đức Tài, Đặng Hoàng Lan. (2021). “Ong Bon’s belief and festival of the Chinese in Binh Duong province (Study case: Phuoc An temple in Chanh Nghia ward, Thu Dau Mot city)”, in *the Proceedings of the 13th NEU-KKU International Conference 2021*, organized by National Economics University and Khon Kaen University, ISBN 978-604-79-2811-8, pg.1665-1678.
4. Quách Đức Tài. (2021). “The approach to theoretical basis in the study on ethnic’s cultural change”, in *the Proceedings of the International Conference on Economic, Cultural, and Legal Issues in Sustainable Development (ELIS-2021)*, organized by Association of Economics Development and Education, HUFLIT and Institute of Science, Education, Culture, Sports and Tourism, ISBN 978-604-79-3119-4, pg.571-578.
5. Quách Đức Tài. (2021). “Sinh hoạt tín ngưỡng của cộng đồng người Hoa ở tỉnh Bình Dương: ý nghĩa và giá trị văn hóa (Trường hợp nghiên cứu: sinh hoạt tín ngưỡng của người Hoa ở Lái Thiêu, Bình Dương)”, in *trong Kỷ yếu Hội thảo quốc tế khoa học xã hội và nhân văn 2021 (USSH ICSSH 2021)*, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn - Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, AVSE Global, Tạp chí Giáo dục (Journal of Education) - Bộ Giáo Dục và Đào Tạo, ISBN: 978-604-73-8945-2, tr.833-843.
6. Quách Đức Tài. (2022). “Các tổ chức xã hội của người Hoa ở Bình Dương – Lịch sử hình thành, phát triển và vai trò của nó đối với đời sống văn hóa, xã hội của cộng đồng”, in *trong Kỷ yếu Hội thảo quốc tế khoa học xã hội và nhân văn 2022 (USSH ICSSH 2022)*, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn - Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, ISBN: 978-604-73-9819-5, tr.163-176.